

EPA

2004-2014

A MAGYAR GRAFIKA DIGITÁLIS VÁLTOZATA
A MEK EGYESÜLET MEGBÍZÁSÁBÓL
AZ INTERNET SZOLGÁLTATÓK TANÁCSÁNAK
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT
AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
E-SZOLGÁLTATÁSI IGAZGATÓSÁGÁN,
AZ E-KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK OSZTÁLYON,
2014-BEN,
AZ ELEKTRONIKUS PERIODIKA ARCHÍVUM
ÉS ADATBÁZIS FENNÁLLÁSÁNAK
10. ÉVFORDULÓJÁN.

UTAZÁS EGY ÉVKÖNYV KÖRÜL

HOSSZU nyári délutánokat — egyéb teendő hijján — olvasással szokták eltölteni azok, akiket a kávéház, lóverseny vagy kártya nem érdekel. Magamat is ezek közé számíthatom és mert soha annyi szabad idővel nem rendelkezem, mint most, bizonyos, hogy három évtizedet összevéve sem olvastam talán annyit, mint az utóbbi ítélesztendőben. Kezdetben volt rendszer olvasmányaim válogatásánál, az utóbbi időben azonban már válogatás nélkül veszem elő a könyveket és így történt, hogy miután Rousseau-t két vaskos kötetten át vettam, a Magyar Nyomdászok Évkönyvének 1908-as kötete került sorra. Mondhatom, jól esett, amikor e könyv olvasásához fogtam, nemcsak azért, mert olyan terület, amely, hogy úgy mondjam, szűkebb hazámát képezi, mint inkább, mert már az első lapok olvasgatásánál gondolatban visszahelyezkedtem abba az időbe, amikor e könyv megszületett.

Vélt céloimat azonban nem értem el, mert ahelyett, hogy a visszaemlékezés — általában nyomott — hangulatomat javította volna, azt inkább rontotta. Nem róstelem bevallani, hogy elérzékenyültem e könyv lapozgatásánál. Mennyi munkakedvet, ötletet, izlést, de kedves naivitást is foglal magába a nyomdász-évkönyvek ezen véletlenül kiemelt egyetlen kötete. Mily hatalmas tömegét látjuk képviselve a grafikai szakma művelőiből. Tanay, Morócz, Mitterszky, Novitzky, Heller stb. legjobb tudásukat és erőtől duzzadó munkakedvüket állították ez évkönyv szolgálatába.

Arra is visszaemlékeztem, hogy ez Évkönyveket, mint általában a szaktudást fejlesztő irodalmat, már akkor is tulnyomórészen a munkások támogatták, az előfizetők nagy tábora ők szolgálták. Nagyszámú munkaadó kartársaim már akkor is mindent annyira jól értettek, hogy esetleg mégis fennálló fogyatékoságuk pótlására szükségük nem volt.

Arra is visszaemlékeztem, hogy ez Évkönyveket, mint általában a szaktudást fejlesztő irodalmat, már akkor is tulnyomórészen a munkások támogatták, az előfizetők nagy tábora ők szolgálták. Nagyszámú munkaadó kartársaim már akkor is mindent annyira jól értettek, hogy esetleg mégis fennálló fogyatékoságuk pótlására szükségük nem volt.

A közbejött világháború és a vele járó tanulság kartársaim felfogását erről a kérdéstről nem változtatta meg, amit e lap szerkesztőjének „A munkaadók és a szakirodalom” című legutóbb közreadott cikke bizonyít eléggé világosan, de sötéten is.

Bizonyos, hogy elsőrendű érdeke a szakmának, hogy faktorok, főgépmesterek, valamint a munkásság és tisztviselők általában fejlődjenek és tökéletesedjenek, de azért nem ártana a főnöknek sem, ha ugyanígy cselekedne. Gondolják meg, mit jelentene rájuk nézve, ha felmerülő szakkérdésekben magukat némiképp függetleníteni tudnák azoktól, kiknek véleményére ily esetekben rá vannak utalva és kellő szakismeret hiányában kénytelenek ellenvélemény nélkül deferálni.

Tehát már 1908-ban is a munkásság zöme tanult és támogatott. És mindez a 28 koronás minimum idejében. Akkor, amikor a zöld asztalnál folytatott vitánál halottunk, hogy ebből a fizetésből vizre sem telik (azért ittunk sört) s amikor a vasárnapi kirándulást rántott csirke nélkül még sem lehetett elképzelni.

Hogyan érzékenyítenék el az embert e visszaemlékezések, ha megpillantjuk az egyik cikket, amelyben megtanítják az arra szorultakat, hogy a könyv- és okmánypapírnak 70 fillér, a lamentesnek 56 fillér, a fél-lamentesnek 46 fillér, a nyomópapírnak pláne 34 fillér a minimális ára. No meg azután a temérdek ambícióval elkészített mellékletek! Mindmennyi klasszikus tanui szakmánk szép fejlődésnek indult korszakának. Azután még néhány esztendő jutott a haladásnak. Közben pedig harcolgattunk és békéltettünk. A harcolgatások mindig békések voltak, a békéltetések sohasem harciasak.

Azután következett Európa nagy szerencsétlensége, millió ember és milliárdnyi érték pusztulása, amit a mostani nyomor és szenvedés korszaka követett.

Amikor ezek az emlékezések foglalkoztatják elmémet és amikor a nagy sötétségben kidüldöz szemekkel kutatok egy kis fény sugar után, kellemesen hat reám a „Magyar Grafika”-nak munkálkodása, amely felébreszt bennem és tudom mindazokban, akik szakmánkat szeretik, a reményt egy jobb jövőre.

Az első lépés a régi eredményes, de megszakított irány folytatására megtörtént. Jöjjenek hát az új erők, iolytassák a félbenmaradt oktatást és teremtsék meg szorgalmas munkával az Évkönyvek új korszakát, nem bánom olcsó hetibérrel, de rántott csirkével és kirándulással.

BRAUN VILMOS

A NYOMÓFORMA IDŐELŐTTI KOPÁSA

ÁVOLRÓL sem háborusziúte jelenség a formának időelőtti kopása, mert ez a züllött technikai viszonyokkal nem hozható kapcsolatba. E jelenségnek technikai okai kizárólag a nagy példányszámú, azaz tömegmunkák szaporodásával párhuzamosan — nálunk körülbelül két évtizede — alakultak ki fokozatosan.

Ugy, ahogy ötven esztendővel ezelőtt senki még álmodni sem mert egy 100—120 ezer példányszámú munkáról, épp úgy a primitív nyomtatási eszközök dacára, a forma időelőtti kopása is idegen fogalom volt. De a mi gyorsan élő, idegességgel és türethetlenséggel, no meg nyereségéhséggel teletöltött világunkban, amelyben nem-

csak a tömeg- és vásármunkák, de általában még a jóminőségű munkák előkészítésére és elvégzésére a legkevesebbet sem számítanak, nem csoda, ha a forma drága, nem mindig és azonnal pótolható anyagát — klisé, tömöntréteg vagy betű — az időelőtti kopásnak ugyszólván elébe viszik. Amit ilyképpen szakszerűtlenséggel egyesek időben nyerni vélnék, azt nemcsak időben, de főként anyagban hatványozottan ráfizetik. Csak a forma percekre nem köthető előkészítése, a gyorsajtó nyomóhengerének gondos felszerelése, a gépmester szakavatottsága, no meg — mellékesen említve — a feldolgozandó anyag: u. m.: papír, klisé minősége óvhatja vagy mentheti meg a formát, vagy annak egyes részét a hasznavehetetlenséggel határos kopástól.

De nézzük csak, melyek azok az elemi nyomtatástechnikai feltételek, melyek a forma épségben tartása szempontjából okvetlen betartandók.

Négy pontban foglalható össze az erre vonatkozó evangélium: 1. A munka minőségének — kompressz-, klisé- vagy vegyes forma — megfelelő nyomóhengerborítás, 2. a nyomólapon elhelyezett vezetőlécek pontos állása, 3. erős szerkezetű gyorsajtó és végül 4. az egyes formatesteknek megfelelő gondos, szakszerűen végzett egyengetés. A felsorolt pontok bármelyikének figyelmen kívül hagyása a végeredményt bizonytalaná teszi, mivel szükséges, hogy azok már az előkészítő munkafolyamat alatt egymást kiegészítsék.

A nyomóhengernek nyomtatástechnikailag vett tökéletes munkáját csak a helyes, úgy vastagságban, mint keménységben helyesen választott, pontos borítás biztosíthatja. Ugy 40—50 esztendővel ezelőtt ez a kérdés nem okozott nagyobb gondot, mert csak egy fajta, akármi papírból összeállított „puha“ borítást ismertünk. De az ismert és szokásos nyomtatási alanyainktól teljesen eltérő és amúgy is különleges alkotású autotípia keletkezésével s annak terjedésével párhuzamosan, sokkal felvetődött az a kérdés, hogy most már milyen borítást alkalmazzunk, puhát-e, ahogy ezt évtizedeken át tettük, vagy keménységet, melynek előnyeit — az időközben ért kudarcokon okulva — csak sejtettük.

A kemény borításnak elvitázhatatlan előnye — bármily különösen hangzik is — annak érzékenységében rejlik, amennyiben a formában és nyomóhengeren meglévő nivókülönbségek kiegyenlítését célzó egyengetésre, minden rajta végzett legvékonyabb egyengetési részletre is azonnal észrevehető élességgel reagál. A kemény borítás e kiváló tulajdonságának eredménye különösen klisé formáknál domborodik ki teljességében, mert leginkább csak ezeknél jöhet számításba.

Azonban a „kemény“ borítás egymagába még nem biztosítja a sikert; teljes eredmény csak akkor érhető

el, ha ez létkülmeretes, a legközelebbi részletekre is kiterjedő, szakavatott kézzel végzett egyengetéssel párosul. Itt vissza kell térnem az egyengetésre és előkészítésre vonatkozó megjegyzéseimre. Ha a gondos, szakszerűen végzendő egyengetéshez okvetlen szükséges időt sajnálók, — akármi formatestről legyen is szó — annak pongyola keresztülvitelét például: erősebb nyomással akarnók kiegyenlíteni, hamarosan olyan zavarokat észlelnék, melyek végeredményben a formatestre rontó következményekkel járnának s végül a forma időelőtti kopását is előidéznék.

A puha és kemény borítás közt még a gyakorlatban leginkább alkalmazott félkemény borítás jut szerephez. De akármi összetételű is legyen a borítás, annak a nyomólaphoz viszonyított vastagsága mindig pontosan betartandó, mert ez az az alaptétel, mely szerint az okvetlen szükséges vaknyomás mellett éles, tiszta és a formát időelőtti nem rontó nyomás csak akkor érhető el, ha a borítás a nyomóhengerhez mért pontos vastagságban feszül a nyomóhengeren.

A forma időelőtti kopását gátló további fontos tényező a vezetőlécek pontos állásában jut kifejezésre. Nagy figyelmet igényel a vezetőlécek állása, különösen nagyobb méretű és példányszámú, valamint nagyobb nyomáserősséget igénylő formáknál. A vezetőlécek állása a nyomóhenger állásához igazodik. Azonban tudvalevő dolog, hogy az utóbbinak állását, már a nyomólaphoz való kötött viszonya folytán, nem igen szabad bolygatni, s ha kivételes esetekben ezt meg kell tenni, akkor is csak egy-két vékony papír vastagságának megfelelő méretben. Ha a vezetőlécek nem lennének szoros érintkezésben a nyomóhengerrel, — félreértések elkerülése végett emlíjük meg itt, hogy nem túlszoros, hanem csak egy papírvastagságú érintkezési szorosságot értünk — akkor a nyomóhenger a vezetőlécek ellensúlyozása nélkül beállításának megfelelő teljes nehezedéssel terhelné a formát, ami első sorban annak a hengerekkel párhuzamos szélekre, valamint az erősebb nyomást igénylő egyes formatestekre káros hatást gyakorolna. Továbbá — jól záró csapágyakat feltételezve — mi sem segítheti elő és biztosíthatja jobban a nyomóhenger zajtalan, zökkenésmentes legördülését, mint a vezetőléceknek fenti értelemben vett pontos állása.

Az elmondottaknak realitását azonban csak egy erős szerkezetű gyorsajtó biztosíthatja. Vékony dongáju, nyomás közbeni nagyobb ellenállásra képtelen gyorsajtóknál még a leggondosabb előkészítés is kárba veszt, mert azok a nyomtatási processzushoz okvetlen szükséges ellenállást kifejezni képtelenek. A gyorsajtó tökéletlenségét végeredményben csak a forma s a nyomtatás eredménye sínylel meg.

FUCHS ZSIGMOND

T Á B O R J Á N O S

Egy fiatal magyar grafikus mutatunk be olvasóinknak, akinek nevével egyre gyakrabban találkozunk plakátokon, levélfejek rajzain és könyvfedeleken. A reklámpar nagy robotjában, mely hasonló a tovaszáguló vasúti kémény szikrazáporához, mert nem hagy maga után csak hamut és égésszórókat, a nagy bengáli tüzljátékban csöndes, tiszta lámpafények az ő rajzai. Nem siketít és nem vakít, nem akar lényező lenni és

nem hulló üstökös, hanem egy csöndes, szerény imádozója a tussoltak és színes ceruzának a papiroson. Izléses és tanulékony, halad az idővel, együtt fejlődik a grafika egyre komolyabb feladataival, sőt néhol egészen közel kerül a német szecesszionisták, Corinth és Slevolt ceruza-tanulmányai öserejéhez, de nem csinál álkulturát és nem majmol dekadenseket. A mozi, a sivar üzleti nagyipar leégett tarlóján is meg-megáll egy

percre: iude gyermeki hangok, finom water-colour- emlékek kelnek ki ecsetje hegyéből. Legszívesebben mégis ott időzik titkos szeretkezésben a keleti illusztrátorok pókhálófinomságu ornamenseinél és egy-egy erotikus rajzán a satsuma-vázák, a csodálatos azaleák tavaszi bübája alkotja a háttérét. Mindig illusztrátor és amikor a háboru egy zugában, egy fődözék mögött ülve rajzolja a tüzerüteg életét, akkor sem a festő szemével nézi a dolgokat, hanem a könyvillusztrátoréval. Mintha egy megirandó nagy művet akarna illusztrálni, nem a háboru hőskölteményét, hanem a harctér

csendes karácsonyi énekeit. Sokoldalú, finom, elmélyült grafikusművész Tábor, vagy legalább is az volna, ha fiatalágunk legkomolyabb óráit el nem rabolná az élet gondja: a nagy tovarobogó vasuti kéménnyel, a szürkés füsttel, a letarolt rétekekkel. De mert minden munkáján, még legjelentéktelenebb levélfejein is van valamicske a másik, az igazi énjéből, mert minden gyári megrendelésébe beleviszi csendes és tiszta poézise nap-sütését is, azért vagyunk hálásak az alkalomnak, mely nevét élénk röpi az utcafalón vagy a kirakatban.

IZLÉS NEMESITŐ VÁNDORLÁSOK

AJDAN az iparoslegény, akit a régi céhszokás felszabadulása előtt országos vándoratra küldött, már régen porlad sírjában s talán el is felejtődött már e nemzedékben: mi minden széppel, jóval szolgált az iparos tökéletesedését ez a barangolás. Vasárnap

sportja, biciklitúrái és távgyaloglási versenyei mellett dehogya is ér rá a mai illyóság a természetbe való kirándulások izlésnevelő hatására gondolni. Pedig bármennyire igaz is, hogy a művészet s a természet élvezete nem egyazon érdeklődésből fakad, nem lehet elvitatni, hogy a vándorut, mely városról városra, faluról falura visz, mily termékeny hatású. Mialatt nézzük hegyek hátát, a völgyek és folyók csillogását madártávlatból, a tornyok és tetők körvonalait, a hidak íveit, a vidékre boruló reketttyebokrokat, az ódon szélmalomokat, a mohos temető-fejfékat, mindazt, amit az örökkévalóság vagy mesteremberek munkája hagyott nekünk, mélyen belemerül a szem abba a világképbe, mely végeredményben az izlésnek alépitménye. A vasuti kocsi ablakából, a bicikli hátáról nem lehet ugy elmerülni ezekbe a szépségekbe, mint a fáradt vándorlónak megbítt óráiban, egy országot ía árnyékában. Aki izlését akarja pallérozni, művészi fogékonyságát nevelni, ne könyvek s igék szavaít szívja magába, hanem arca ve-rejtékével szerezze meg e képességet. A mi iskoláink mindeddig elmulasztották azt, amit német s angol iskolák már rég megcselekszenek, a szülőföld ismeretét belevinni a gyakorlati tanításba, utalni arra, hogy mennyi megőrizni és becsülni való szépség van minden város és falu belsejében s környékén. A mi törvényhozásunk még nem tart ott, ahol ez államoké, melyek gondosan védik nemcsak a műemlékeket, régi épületeket, parkokat, de magát a tájnak képét is minden bemocskolástól, irtástól, tolakodó reklámtól, oda nem illő gyárépülettől, ahol ugyszólván törvényileg van megoltalmazva a természet az emberek ellen. De a mi társadalmunk sem tudja még ugy megbecsülni a maga szülőföldjét, annak művészi, városépítési és technikai kulturáját, mint ahogy azt nálunk fejlettebb országokban látjuk.

Valóban nemcsak jót, de hasznosat is cselekszik hát, aki rászoktatja a mai városlakót a barangolásra, de nem a céltalan és izomduzzasztó, hanem az okosan való barangolásra. Hogy az „okosan“ szó itt mit jelent, azt ugy vázlatosan elmondani nagyon bajos. A muzeumlátogatásnak is kétféle módja van. Az egyik: afféle tén-

fergés az üvegszekrények közt, a modellek és a szemléltető táblák közt, az a gondolatlan ögyelgés, melynek csak kábító hatását érzi az ember. A másik: elmerülés a látnivalókba. Feliratok tanulmányozása, Meghallgatása a magyarázó szónak. Gondos összehasonlítás, esetleg katalógus-tanulmányozással egybekötve. Nos, ugyamilly céltudatossággal lehet a városi s falusi barangolásokat is irányítani, talán kevesebb elméleti, de több íriss észrezevéssel átszöve azt. A szemnek tudatos szoktatásáról van itt szó, amely csak lassan, sok-sok szemlélődés, gondolkozás, összehasonlítás után tudja a szépet a nem széptől megkülömböztetni s az arányok, a tömegek, a formák, a vonalak lényegét felszívni, a színek láncolatát részletekből egészzé kialakítani. Nem kevesebről van itt szó, mint hogy egy szerszámot, a szemet, mely születésünk első óráiban még hasznavehetetlen, később pedig darabos és megbizhatatlan, szervezetünk legfinomabb műszerévé tegyünk s ez csak lassú elmélyedő munkával lehetséges.

Megmondani, hogy ez miként történjék, ez éppen a nehéz. Annak a fővárosi fiatalembernek helyzetébe illeszkedem, akinek munkás hétköznapi mellett csak a vasárnap tanulságai nyújthatják izlése fejlődését. Nos, hány, de hány járkál közülök e szép fővárosban kissé unottan, örökkön körutak és mellékutcák vásári zsibongásában, anélkül, hogy csak sejtelve is volna róla, mily nagyszerű panorámák s izgalmas történeti fejlődés közepébe helyezte őt a sors. Csak zsebébe kell tennie a legfrissebb magyar utikalauzt, a Thirring Gusztáv szerkesztette „Budapest“ című könyvet, hogy felfedezhesse a maga fővárosának nagyszerű kulturhistóriáját. Mert valóban alig van a történelmi idők fejlődésének olyan korszaka, amelynek építészeti s műveltségtörténeti emlékei meg ne volnának itt található. Történelmi sétáit az ember elkezdheti a régi rómaiak városias berendezkedését szemléltető Aquincumnál, folytathatja a középkori klastromok és templomok kiásott alapjai és falai közt a Margit-szigeten, gyönyörködhetik e korszakok stílusának nagyszerű kópájában, a Halás-bástyán és Mátyás-templomon. Mennyit tud a nagy király reneszánsz-pompájáról még emlékeivel is szólni a mai Várpalota s mennyi finom olasz reneszánsz-hatás csendül fel a Várkert-bazár arkádjai alatt és felett. És tovább... a török idők nehéz sanyaruságai, amint az Uri-utca palotáin elhelyezett táblák hívják emlékezetünkbe. Aztán megint az ujra feltámadó Pest: a büszke homlokzatu Városháza, a nemes tornyaival és festményeivel ékes Egyetemi templom, az egész gazdag empire- és

Bledermeyer-építész a Szent György-téren és környékén, meg a Nádor-utcában s végezetül a neoreneszánsz az Andrássy-ut pompás palotásorain ki egészen a Szépművészeti Múzeumig. Kimondhatatlanul tanulságos azután egy ilyen stílustörténeti séta-tanfolyamot a városligeti tó partján, a Mezőgazdasági Múzeummal lezárni, amely szinte tankönyve lehet az egyetlen épületre siřitett régi építészeti stílusoknak. S közben szemlélve az utcák karakterét, a szobrok és kutak, a temetők és síremlékek architektúráját, mennyi mindent tanul meg a szem, ami izlését és ítélőképességét növeli nagyra. Térérzékünk fejlődik ki, statikai törvényekkel jutunk összeköttetésbe, arányok tana válik vérünkkel, anyagok összefüggése a stílusokkal világosodik ki előttünk. Mindebben pedig alig van — legalább kezdetnek — egyébre szükségünk, mint arra a megbízható és pontos adattárra, melyet Thirring könyve bocsájt rendelkezésünkre. Csak az első szemléltető séták tanulságai után vágyunk némi összefoglaló stílusismertetésre, amelyet kisebb kötetivel magyar nyelven talán az Építőmunkavezetők Könyvtárának egyes számai nyújthatnak, vagy a Reinach kis művészettörténeti kézikönyve az Athenaeum kiadásában. Mert csak a szemlélet utján kapott alapismeretek nyomán következhetik az összefoglalás, amely megmagyarázza, hogy egy korszak építőtechnikájából, építőanyagaiból és társadalmi viszonyaiból, párosulva a művészetakarással, miként születik meg a jellegzetes stílus.

De nem kell azt hinni, hogy éppen csak a főváros s általában a nagyvárosok vasárnapi vándorának van módja művészeti izlését szép alkotások szemléletén finomítani. A művészet oly természetes velejárója az emberi kultúrának, hogy ugyszólván mindenütt megvan, ahol emberek laknak. A magyar parasztfalu sem nélkülözi azokat az elemeket, melyek a művészi szemléletnek írsz impulzusokkal szolgálnak. A legtöbb falu már házáinak festői elrendezésével, virágos kis kertjével, ámbitusos házaival is izlést rejt magában s foko-

zottan mondhatjuk ezt azokról, melyekben a régi ácsmesterek szekercéi hagytak nyomokat a házak tornácán, kerítésein, oromfalain. S a népművészetnek még mennyi szindus eleme van meg — bár nem eltűnőben — a círa szűrtől a fafaragásig, a mázas korsóktól az asszonyok tarka víganójáig mindenben. Nincs a föld kerektségén olyan hely, olyan vidék, melynek meg ne volna a maga sajátos népi hagyománya valamely szokásban, kultuszban, régi mesteremberek tudásának csínja-binjában. S ha mindezeket formaérzésünket, etnografiai tudásunkat nevelni akarjuk, akkor nem elégedhetünk meg a pusztá szemlélődéssel. Mélyebb és maradandóbb benyomásokkal kell megrögzíteniünk e formákat elménkben. Annak pedig legalkalmasabb eszköze: a rajzolóómb s a ceruza, a vázlatkönyvbe való feljegyzés. Nem az a fontos ebben, mily alaposággal, vagy mennyi művészettel rögzíti meg valaki azt a műemléket, vagy mütárgyat, mely kegyeletérzését megragadja, hanem a feljegyzés komolysága, maga a grafikai megrögzítés ténye. A hajdani kézművesek, akik faluról falura s városról városra járva szedték össze mesterségük izlésbeli s elméleti anyagát, így, e látványokkal, feljegyzésekkel kapcsolták egybe gyakorlatukat. Legjobbainknak alkotásaiból, melyek ma muzeumaink díszel, tudjuk, hogy mennyire hatott rájuk egy-egy vidék építéstílus, történeti szelleme s pajzán ornamentikája. A felvidék takácsai, a bányavárosok rézművesei, az alföldi és a dunántúli fazekasmesterek, az erdélyi könyvnyomtatók és annyi más vidék egyszerű, de művelt munkáival mindenütt a környezet művészetével gazdagodva, a falusi és városi házak hagyományain nagyra-növe illeszkedtek bele a történelmi folytonosságba. S ez az, ami minden iparművészeti kultúrának a kezdete: megsejtése a teremtés folytonosságának, a szerszámok örökkévaló feladatainak, annak, hogy minden dolgozó kéz csak egy darabja a maga mestersége fejlődéstörténetének.

NÁDAI PÁL

S Z A K I R Ó K R Ó L

ZAKIRÓK nélkül nincs szaklap.

Jó szakírók nélkül nincs jó szaklap. Már pedig jó szaklap nélkül nincs szakképzés, nincs tökéletesedés a szakmai tudásban. Hogy a legtöbb szakmának, legyen az ipari vagy kereskedelmi, nincs jó szaklapja, elég

baja az illető szakmának, sőt az egész országnak; oka abban található, hogy ügyvédek, hírlapírók, szakszervezeti vagy egyleti titkárok szerkesztik a szabó, az órás, a fuvaros, az asztalos, a bádogos, a kereskedő sítb. szaklapját. De nagyobb baj az, ha nekünk nyomdászoknak nincs jó szaklapunk. Nemcsak azért, mert hozzánk közelebb áll, mint a bádogosé, mert hát a mi szakmánk; nemcsak azért, mert nekünk tökéletesebb szakképzettséggel kellene bírni, mint a többi szakmabelieknek, hanem azért, mert nekünk a szaklap mindenünk. Nekünk nincs sem állami, sem magánzakiskolánk, ahol a legszükségesebb tudnivalókat elsajátíthatnánk; nekünk nem tart ma sem a hatóság, sem a mi szűkebb társadalmunk oktató előadásokat vagy tanfolyamokat. Ne-

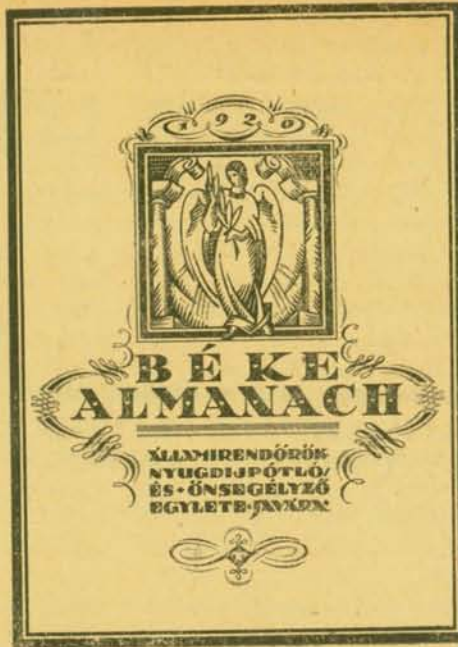
künk ma más forrásunk, amelyből tudást, nekünk való tudást meríthetünk, mint a szaklapunk, nincs. Ez a szaklap is csak féléve áll fenn, eddig öt száma jelent meg; a tudásnyújtásnak tehát csak kezdőfokán áll.

A szerkesztő, a kladó a legnagyobb lendülettel, a legnagyobb áldozatkézséggel vetették rá magukat, hogy a szaklaphiányon segítsenek és megjelent a „Magyar Grafika“. Meg fog-e felelni, meg tud-e felelni a maga elé tűzött feladatnak, valamint a nyomdászok részéről támasztott igényeknek? Nagy kérdés. Attól félek, hogy nem. Miért nem?... Hiányzanak a szakírók, a jó szakírók. Nincsenek. Magyarországon nincs, alig egy-kettő, az is nagyon szűken körülhatárolt szakmakörben mozog. Ne haragudjanak rám szaktársaim, kivált a nagysörényűek, szakírói tekintélyben sütkérezők. Akárhogy berzenkednek, nekem van igazam. Ne is resteljék, nem tehetnek róla. Németországban sincs sok jó szakíró, pedig ott alkalma van a reá való tehetőségnek, hogy szakíróvá fejlessze magát. Nálunk nincs alkalom. Nem csoda tehát, hogy valóban képzetli, az illető szakmakört gyakorlatli, tudományos és irodalmi tökélytel uraló szakíró nem fejlődhetik. Mert én jó

„KABA”

*Cserege tej
karamellák*

TÁBOR JÁNOS
GRAFIKUSMŰVÉSZ
MUNKÁIBÓL

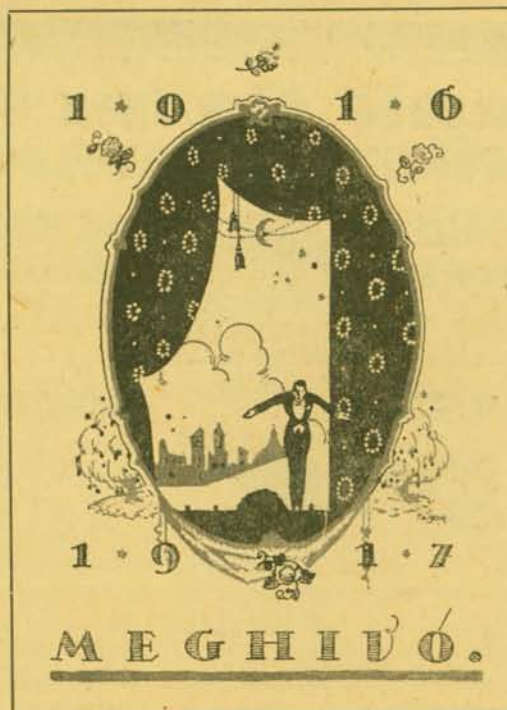
MEGHIVÓ

CÉGKÁRTYA

PLAKÁT

LAPPEDÉL

KÖNYVPEDÉLEK

Sokszorosító Ipar

CHEMIGRAFIAI + MŰINTÉZET + KLISÉ + GYÁR
BUDAPEST-VIII-TISZA-KÁLMÁN-TÉR-6-TEL-JÓZSEF:2-85

Klisék mindennemű nyomtatványok illusztrálásához művészi kivitelben

Márkus Pál

**GUMMIÁRUK GYÁRI RAKTÁRA
MŰSZAKI ÁRUK**

**BORGAZDASÁGI-ÉS-
IPARÜZEMI CIKKEK
BUDAPEST-VIII-K**

**SEBÉSZETI GUMMIÁRUK
ÉS BETEGÁPOLÁSI CIKKEK
RAKÓCZI-ÚT-57-SZ**

TELEFON

JÓZSEF-15-59

TÁBOR JÁNOS GRAFIKUSMŰVÉSZ MUNKÁIBÓL

LEVÉLFEJEK

szakíró alatt azt értem, aki azt a tárgyat, azt a szakmát, amelyről ír, tényleg érti, tanulta, gyakorlatilag is, irodalmi uton is; amellyel megvan hozzá a tehetsége, hogy az előadandó vagy leírandó dolgot világosan, érthetően magyarázza meg a hallgatónak vagy olvasónak. Az csak nem jó szakíró, aki a mélynyomásról, a litografiáról, a tömöntésről, háromszínyomásról vagy más nyomdászati témáról ír, ő maga azonban az illető témát nem érti! Igaz, hogy irtak és írnak a nyomdászat majd minden ágáról szakcikket, de ha azt nem hozzáértő ember írta, akkor vagy tele van hibával, vagy olyan üres, semmitmondó, általános frázisokkal telt, kerülve a mélyebb tudást igénylő részeket, hogy az olvasóra nem gyakorol semmi hatást; ott van az olvasó a cikk végén, ahol volt az elején: nem bővült a szaktudása egy porszemnyit sem. És mert a „Magyar Grafika“ eddig megjelent számaiban máris jelentek meg ilyen hibás és tökéletlen cikkek, félek, hogy nem fog tudni megbirkózni a maga elé tűzött feladattal.

De lássuk csak, mi akadályozza nálunk a szaktársakat a jó szakíróvá való fejlesztésben. Mit mondjak ne: minden! Először is hiányzik a fejlődésre való hajlam, a tanulásra való készség. A szaktársaknak az a kinlódása, amellyel nálunk — ahol sem állami, sem társadalmi szakiskolák, sem kellő könyvtárak, sem kísérleti nyomda, sem magyar nyelvű tankönyvek, folyóiratok, sem olyan mecénás, aki a tanulni vágyó eltartásáról gondoskodna, nincs, — magukat kiképezhetnék, nem áll arányban azzal az eredménnyel, melyet a sok tanulás, időöltés, pénzáldozat révén végre megszerzett tökéletesebb tudás nyújt, mert talán faktor se lehet, nálunk az ilyenekre még nincs szükség; de szakíró se lehet, hisz az az irodalmi tér, mely Magyarországon rendelkezésére áll (havonként egy lapszám), kicsi arra, hogy neki az éveken át hozott áldozatokért fizethessen. Viszont mint szakmai munkás egy vassal se kap többet a másik tökfilkónál, aki ugyan élte napjait, nem rontotta éjjel a könyvek fölött szeméit és nem vonta meg a hasától a garasokat, hogy könyveket vegyen rajta. Szóval, már a hajlam is hiányzik, mert az eredmény

nem áll arányban a mindenkor hozott áldozatokkal. De — ami fő — hiányzik az alkalom a képzésre. A szedőnek még úgy ahogy, van alkalma napról-napra tudását gyarapítani, akár kis, akár nagy nyomdában van, otthon gyakorolhatja magát a rajzolásban, linoleum- és egyéb lemez vágásában, nyelvek, stílus, művészet- és nyomdászattörténelem stb. tanulásában, de mennyire nehezebb a nyomó helyzete, aki a nyomdában nem experimentálhat, nem kísérletezhet. Ugyanez áll a litografiában, kemigrafiában, a mélynyomónál, a könyvkötőnél, a dombornyomónál stb. Ezek nem tudják tudásukat fejleszteni csak irodalmi uton, olvasással, ez pedig csak tizedrészt tudás, de ebben is legtöbbször akadályozva van, nem értvén más nyelven, mint magyarul, ezen nyelven pedig alig van szakmunka. Hiányzik az iskola, hiányzik a kísérleti telep, amely mindennel felszerelve alkalmat ad a tanulni vágyóknak, hogy a szakmája technikáját, annak minden fogását, csinját-binját, kémiját, történelmét, fejlődési proceszusát, a nyersanyagok összetételét, viselkedését hidegben, melegben, nedvesség, szárazság iránt, továbbá megtanulhatná a szakmájához szükséges kereskedelmi tudást, akkor aztán — ha megvan az akarata és az esze hozzá — fejlődhetik szakíróvá. A szaklap pedig képes lesz ilyen gárdával jó lapot adni, amelynek olvasása, tanulmányozása a szaktársaknak élvezetet is, hasznot is nyújt, hivatását tényleg be fogja tölteni és — miután mindenkinek szüksége lesz rá és megveszi — az anyagi áldozat is kisebb lesz. Addig azonban csak meddő kísérletezés, pénz pazarlás minden ilyen vállalkozás. Az embereket az előfizetésre úgy kell nógatni, mint a sánta lovat a futásra, ez pedig nem egészséges állapot. Amikor a lap megjelenését mindenki már türelmetlenül várja, annak minden sorát tízszer elolvassa, aztán a lapot, mint az ő szakmai tudásának kincsés tárházát, gondosan elteszi, szinte félti másnak oda-kölcsönözni, akkor meg van alapítva a lap megélhetése és meg van alapítva az igazi szaklap. Sajnos, országunk zilált viszonyai mellett ez állapot bekövetkeztét még nagyon is távol látom.

WALTER ERNŐ

RAJZHATÁSÚ SZEDÉSEK

MULT század derekán, amint a litográfia mindjobban és jobban tökéletesedett, annak arányában érezték a tipografusok, hogy apróbb-cseprőbb munkáik mint csuszának át a szabadabb, a merev betüöntödei anyagtól mentes litográfia körébe. Ennek oka a

könyvnyomdák akkorl anyagszegénységében rejlett, mely lehetetlenné tette a művészeibb klvitelű nyomtatványok produkálását. A tipografus egyszerű betü- és ékítmény-anyagával szemben a litografus fantáziája szabadon csaponghatott s ez munkára is serkentette őket. Teremtési vágyuktól elragadva, mindent jónak tartottak a „sik papírlap“ díszítésére.

E munka eredményét: a cífránál cífrább betük, kacskaringós tollvonások, mozaikszerű alapdíszek térhódítását látva, az élelmes betüöntödek a hatvanas években hasonló ízléstelen alkotásokkal lepték el az

erre éhes piacot. A tipografusok pedig örömmel fogadták az új anyagot, mely elősegítette a versenyt a litografiával és egyben megalapozta az akszidenciát.

Évtizedeken át ontották az öntödek az újabbnál újabb, de a litográfia emlőjén fejlődött ékítményeket, amelyek azután a szedőket a litografus rajzdus anyagához való alkalmazkodásra kényszerítették. A kilencvenes években akadtak bátrabb, vállalkozó szellemű kollégák, kiknek ambícióját nem elégtették ki többé a betüöntödek által forgalomba hozott díszítőanyagok. Ők kombináltak léniákból szalagíveket, keresztül törve felkunkorodó szélű lapokkal, melyet szöggel szurtak a sugaras nap képébe, alul egy-két béka pislogott, fent a levegőben pedig madarak röpködtek. Ez volt a szabad irány.

Mondanom sem kell, hogy cseberből vederbe jutottak, mert primitív esztétikai érzékük, csekély rajztudásuk lévén, nem voltak tisztában anyagukkal, annak célszerű felhasználásával. Sablon-emberekké váltak és

másolták az idegen formát, — a litográfiát. Majd jött a modern irány, utána a szecesszió. Itt már a mesterszedőknek tágabb tere nyílt egyéni ambíciójuk kielégítésére, szendergő rajzkészségük életre-ébresztésére. Éltek is vele, mert furtak, faragtak szedéseik hatásának fokozására különböző alaplamezeket, műtyűrkéket.

19. példa

Az új század új embereket hozott. Az akszidencia mértőldes léptekkel haladt a művészet felé. A betűöntődék díszek megrajzolását most már képzett grafikus művészekre bízták, aminek hatása csakhamar érezhetővé vált az akszidens-nyomatványokon. Mind több és több megrendelést hódítottunk vissza a litográfiától, mely mintha még napjainkban is a nyolcvan- kilencvenes évek motívumain rágódna. Az öntődék ugyyszólván havonként hozták az újabb és újabb betűtipusokat, a szebbnél-szebb különböző stílusú ékesítő-anyagokat.

Ez az anyagbőség, e sok stílusvariáció a mesterszedők 90%-át zavarba hozta.

Voltak, kik óvatosan, tisztán látó iskolázott szemmel, minden darabot külön-külön tanulmányozva, rakták össze díszeket, fejlett rajztudásuk révén megér-

tették a tervező művész iniciatíváját, a rendelkezésükre álló anyagot az esztétika törvényeinek megfelelőleg helyezték el s oly mesés változatokat produkáltak egyfajta anyagból, hogy minden nyomtatványuk újszerűnek hatott.

A nagy többség azonban nem ismerve a rajz, a stílizálás szabályait, — bár a rajz virágos mezején titokban kertészkedett — kopott mankókon bicegett a mintakönyvek között. Mégis titáni önértéktől telve hangoztatták a tanulásra lusták és tehetségtelenek közti divatossá vált jelszót: „A szedő szedjen és ne rajzoljon“.

Pedig a fentiek épp azt bizonyítják, hogy bármilyen „szedésmodor“ volt uralkodó, a mesterszedők mindig igyekeztek nyomtatványaiknak rajzszerű karaktert adni.

Ez érthető is, mert a grafikusművész, ki a mesterszedőnek tervezte a díszeket, azoknak logikus egymáshoztartozását úgy oktatta meg, hogy a szedő anyagától mintegy szuggerálva rájön, hogy az még így vagy úgy is használható és ezáltal anyagkészletét, sőt ornamentikáját új alakzatokkal gyarapítva, bár szed, de mégis rajzol a tervező művész díszével.

Ha figyelemmel kísérjük a külföldi mai nyomdatérmeiket, — de a magunkét is — új jelenségeket észlelhetünk, melyek azonban embrionális állapotban nem keresztelhetők el semmiféle „stílusra“. Forr, buzog a tette kész Teremtő Erő. Előre szegzett szemmel, de vissza-visszanyul a múltba a rejtett gyöngyökért, melyet modern foglalatba igyekeznek több-kevesebb sikerrel erősíteni.

A ma rendelkezésre álló díszítő-anyagok nem illenek be ez új millőbe, mert bármily virtuozitással szerkesszük is azokat össze, megérzik rajtuk a régi recept.

Valami bizarr, minden eddigi formától eltérő „új anyagot“ vár a mai mesterszedő. Új anyagot, mely ne árulja el, hogy mi, mely végsőkig absztrakt, melyen az alapmotívumok felismerhetetlenek és mégis mindenre alkalmas, gazdag legyen.

Ennek eljövetele a felszabadulás az anyag-bőlcsből, amikor a szedőt nem a díszítést tervező művész inspirálná és nem ordítana le minden munkájáról a művész stílusa, névjegye, hanem „önmagát adhatná“.

Megrendelőink széppérzéke eléggé csúszott ahhoz, hogy ne kövessük mindig a talán nekünk praktikus egyszerűsködő elvet és semmitmondó, sivár, tartalmatlan nyomtatvánnyal lássuk el őket, mert gyakran hallhatjuk tőlük: „Ha ez a semmi ily drága, akkor inkább fizetek még többet és megrajzoltatom, legalább kapok valamit“. Éppen ezért lapkodnunk kell, hogy olyasvalamit adjunk, amivel ellensúlyozhatjuk a grafikus rajzoló térhódítását, mely nagyon közelről érdekli egy a külföldi, mint a magyar mesterszedőket.

Tehát ma még jobban, mint valaha, mikor a díszítő-anyagunk kényszerített, igyekezzünk szedésünket rajzhatásává tenni. Lépést kell tartanunk a korrallal, melynek intő szavára csak a botor nem figyel.

Addig is, míg a fentebb említett „univerzális“ díszítő-anyagot időszerűnek véljük az öntődék megtervezetnél, dolgozzunk azzal, ami van, nézzünk körül a régi és régebbi kincseshányainkban, a poros, elfelejtett ékítőanyagok között, keressük ki a jót, amit céljainkra felhasználhatunk.

A bemutatott huszonegy példa közül tizenkét példán szándékosan elkerültük a betűöntődél vágották által-

mazását azért, mert ha ilyesmi nincs, az ötletes szedő enélkül is boldogul. E példák előállítására oly anyagokat használtunk, melyből valami minden üzemből föllelhető: különböző vastagságu lénák a hozzávaló sarkokkal, kisebb és nagyobb fekete félkörök és háromszögek (jó öreg hirdetéskeret), felkiáltójelek, zárjelek, itt-ott Glass-dísz, amely szintén nem mai keletű.

E példák célja a tanítás, tehát a tanulmánygyök és tapasztalatlanok érdekében vessünk egy pillantást a mesterszedő boszorkánykonyhájába, lessük el praktikáit: miként lehet a semmiből valamit, a kopott régi anyagokból a köznapitól eltérő és újszerű hatású nyomtatványokat előállítani.

Az 1. példán szedéstechnikai szempontból nincs semmi említésre érdemes, hacsak a címsor alatti vastag fekete lénia nem szurja a kákán csomót keresők szemét, mert „ez nincs mindenütt“. De van ürpótló, mely lecsiszolva, aláakva nagyon jól megfelel a célnak. Példánk vonaja is ürpótló. A 4. példán lévő szalag alkotó elemek két hatpontos lénia és ezek közé szedett 2 pontos lénák. Az 5. példán említésre érdemes a zárójel (klammer), mely mint „modern anyag“ a dekoratív hatás fokozására szolgál. A 6. példa görbe felkiáltó-jele hat- és tizenkétpontos ólomlénából készült. A 8. példán lévő gyertyatartó aljzata a jó, öreg hirdetéskörzet, melyből kiemelkedik nyolcpontos léniből a tartó és ebben hat pontos lénia a gyertya, a gyertyabél egy vessző és a láng két zárójel. A 9. példa felhől zárójelekből, a csónak hatpontos fekete és kétpontos raszterléniből van szedve, a vizet ábrázoló ékitmény hirdetéskörzet. A 10. példa szalagjain nemcsak azért vonul át a kétpontos fehér csík, hogy azok egyhangúságát megtörje, hanem azért is, mert léniaink kopottak és amugy sem érnének össze. Ily megoldás tetszetősebb és nyomás szempontjából praktikus. A 11. példán az egész dekoráció a léniből szedett monogram. A 12. példán ismét szerepel a jó, öreg fekete félkör, de most mint tetőpala; a monogram léniaszedés, míg a hullámos záródísz tizenkétpontos ólomléniből készült. A 14. példán viráglevelekké alakultak a régi körzetdarabok. A 16. példa egy propaganda-bélyeg, melyen a magyar címer van adva motívumnak. Három zárójelen (Tátra, Fáttra, Mátra) a kettős kereszt hatpontos fekete vonal. A címer másik fele, a négy folyó az alapszínbe került léniből szedve. A felkiáltójelek a felkelő nap sugarait ábrázolják. A 17. példa — sarok levélfej — bizonyítja, hogy kellő helyen alkalmazott hosszú ékezetekkel mily előkelő hatást lehet elérni. A 18. példa egy reklámbélyeg, melyhez két vignetta is állt rendelkezésünkre, melyek közül nem tudtunk választani, de kettő meg sehogya sem fért az adott kis formátumra. Egy szerencsés gondolat és az egyik vignetta átkerült az

alapszínbe, a hatás — nem maradhatott el. Ilyesmit csak akkor kíséreljünk meg, ha vignettáink szilhuett-szerűek, ügyelve arra, hogy mindíg a kisebbik figura kerüljön a hátsó (alap) színbe. E példán a keretmegoldás a szokottól messze eltér és valljuk be, a nyomtatvány előnyére.

20. példa

E példák nem határozott irányadó szerepet akarnak betölteni, inkább csak szerény kezdet óhajt lenni, hogy ez uton tovább haladva, felelősségünkkel kollégáinkat a hatéves tétlenségükből és mesterségünk iránt való hanyatló szeretetüket visszahódítsuk.

KUN MIHÁLY

A RASZTER SŰRŰSÉGE AUTOTIPIÁKNÁL

Finom hálózatu autotiplához, hogy nyomásnál megfelelő eredményt érjünk el, műnyomó- vagy simított papírt kell használnunk. A mal papírhány miatt legtöbbször azt a papírt kell vennünk, amely éppen raktáron van, vagy amilyent „szerezni“ tudunk. A kemigrafus az autotiplát — ha külön utasítást a klisé rendelésekor nem kap — 48 vagy 54 lénias raszterrel készíti. Ez a

középfínomságu raszter. Az ily raszterrel készült klisével nyomtatott ábra jó papíron egész jó hatású, de türehető hatású akkor is, ha nem egészen sima vagy fél-famentes papírra nyomtatjuk. Simitatlan — nem famentes — papírhoz az ilyen klisé nem felel meg, mert hogy az ábra ezen a papíron jól kinyomódjék, dus festékezést és erős nyomást kell alkalmazni, miáltal a klisé

pórusal eltömődnek és a nyomat piszkos lesz. Ha pedig kevesebb festéket veszünk, akkor a nyomat szürke. Simitatlan, nem famentes papírra való nyomáshoz legjobban megfelel a 34 vagy 40 vonalas raszter. Egész durva újságpapír nyomásához, ha gyorsajton nyomjuk, a 30–34 vonalas, ellenben rotációs gépen való nyomás-

hoz a 25 vonalas. A finom műnyomópapírra nyomandó ábra 60–65 léniás legyen. Szem előtt tartandó tehát a papír minősége s ezért az autotipia megrendelésénél ajánlatos egy papírmintát mellékelni az eredetihez, vagy pedig a fentiek figyelembevételével megjelölni, hogy hány vonalas raszterrel készüljön a klisé? TAUSZ S.

A KÖNYVKÖTŐIPAR MULTJÁBÓL

HARMADIK KÖZLEMÉNY

BERLINBEN a császári könyvtárban egy középkori kéziratot őriznek, melynek bőrborítása fafedelébe egy római diptychának felső táblája van beleerősítve. Ha tekintetbe vesszük a középkor elejének óriási tradíció-kegyeletét és az egyházművészet józan konzervatizmusát, nem kell sokat bizonyítgatnunk, hogy a római diptychát nem véletlenül használták fel egy keresztény készítmény díszítésére. Egy ókeresztény szokás átöröklődését ismerjük fel benne, melynek eredete minden bizonnyal a katakomba-élet homályába nyúlik vissza.

A kereszténység első századaiban rengeteg mennyiségű római diptycha jutott a különféle hitközségek tulajdonába, ami természetes is, hiszen Itáliában az első keresztények túlnyomó többsége a rómaiak sorából került ki, akik közül a vagyonosabbak kötelességüknek tartották, hogy az új hitre való áttérésük alkalmával, a világi javakról való lemondásuk szimbólumaképpen, értékesebb műtárgyaikat az egyháznak felajánlják. És ily módon a régi konzuli diptychák legpompásabb darabjai, a mesteri faragású elefántcsontdomborművekkel díszített, a vert ezüsből és aranyból készült, drágaköves műrecek javarésze a katolikus egyház birtokába ment át, mely azokat egész érthető módon a saját szükségletének fedezésére fordította. Később pedig, amikor a kegyajándékul kapott római diptychák nem tudtak a szükségletek növekedésével számbelleg lépést tartani, a kolostor lakói közül az ügyesebbek maguk kezdtek római mintára ókeresztény diptychákat készíteni, konzulok, praetorok és császárok helyett Krisztus és a Szűz Mária alakjának, az evangelistáknak, apostoloknak, bibliai jeleneteknek és a szentek életéből vett egyes mozzanatoknak domborműveivel díszítvén azokat. A legrégebb eredeti ókeresztény diptycha a Kr. u. VI. századból való.

Példánk vannak rá, hogy a kereszténység korában eleinte a diptychák ugyanarra a célra szolgáltak, mint a rómaiaknál, t. i. rövidebb szövegek, adatok stb. feljegyzésére. Amint azonban az egyház szervezete növekedett, a hívek és a hitközségek, a szertartások és az imák száma szaporodott, a két-három oldalas vlasztábláskák nem voltak többé elégségesek a felszaporodott irnivalók számára. A pogányvilág technikai örökségét az ókereszténység változatlanul vette át és így nemcsak a római diptychákat használta fel egyházi célokra, hanem a papirusztekercsek helyett sem tudott föléletesebb és megfelelőbb íróeszközt forgalomba hozni. Hosszabb szövegek számára továbbra is a papiruszokat, rövidebbek feljegyzésére pedig a quaternákat és a kü-

lönálló pergamentlapokat használta. Utóbbiakat rendszerint a diptychák viaszrétegének helyébe ragasztották be és ha nagyobb méretű konzuli diptycháról volt szó, akkor a beragasztott pergamentlapot, a papiruszok szövegrendezésének mintájára, kolumnákra osztották fel.

A quaternák kezdetben a pergamentlapos diptycha kiegészítésére, vagy a felragasztott pergamentlap helyettesítésére szolgáltak, hihetőleg olyanformán, hogy a quaternát az egyik külső oldalánál fogva erősítették az egykori viaszréteg helyére. Ez az eljárás azonban csak addig felelhetett meg a célnak, amíg a diptycha csuklói a pergamentlapok számára elegendő férőhelyet engedtek. Több quaternának könyvtestté való növekedése vagy a csuklópántok kitérítését, vagy pedig a diptychafelek széjjelcsúszását tette szükségessé. Ugy látszik, az utóbbi mód vált be a gyakorlatban és nem lehetetlen, hogy egy idő múlva a testessé hízott könyvtest, mely azonban még külön quaternákból állott, csak annyiban szorult rá a diptychafelelekre, amennyiben azok a könnyen vetődő pergamentlapokat sulyukkal lenehéztették. Ez a feltevés kétszeresen indokolt, ha meggondoljuk,

hogy a katakombák nyirkos levegőjében a pergamentlapok vetődése sokkal nagyobb mértékű volt, mint a rendes szobalevegőn. A további technikai fejlődésnek ezek után már csak a quaternák könyvtestté erősítését és a könyvtestnek a diptycha-lapokkal való egybekapcsolását kellett megoldania. Ott, ahol egyszerűbb fadiptychákról volt szó, ez a feladat nem járt különösebb nehézséggel, ellenben az arany-ezüst és az elefántcsontlemezekkel már kissé nehezebben ment a dolog. Így mindenekelőtt az volt a legnagyobb nehézség, hogy a pergamentlapok jóval nagyobbak voltak a diptychánál, holott a szöveg terjedelme és az anyaggal való takarékoság elve nem engedte, hogy a pergamentlapokat

IX. SZÁZADBELI
LECTIONARIUM
FEDELÉRŐL

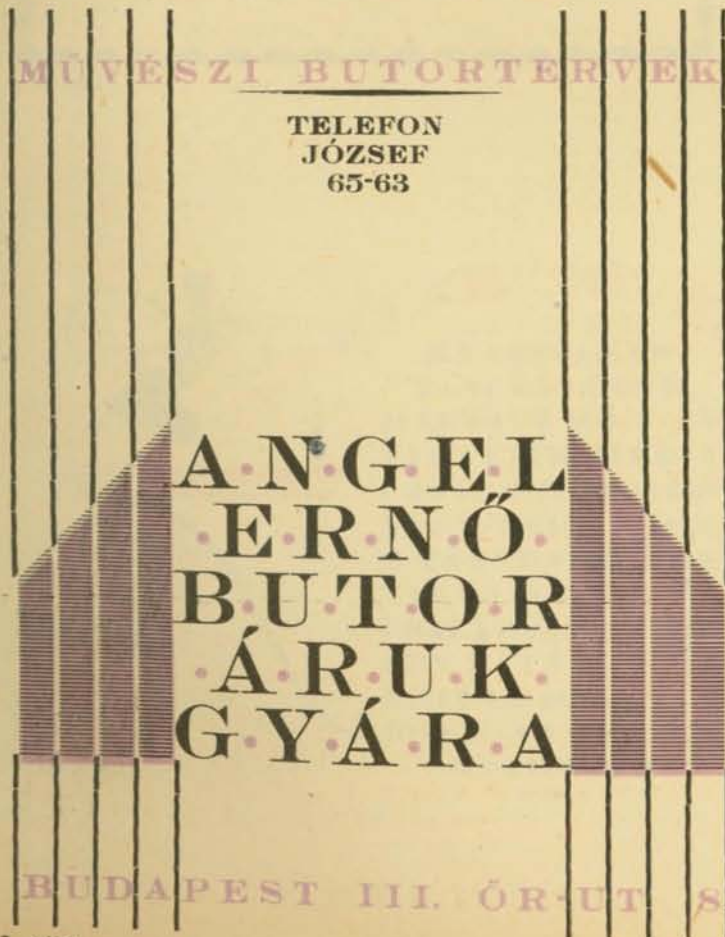
körülvágják és a meglevő diptychaméretre szabják. A diptychák méretének nagyobbítása pedig csak úgy volt elképzelhető, ha azokat akkora fa-, vagy fémkerettel foglalják körül, amekkora a diptychát a könyvtesttel egyenlő nagyságúvá egészíti ki. Sokkal egyszerűbbnek

1. példa

3. példa

2. példa

4. példa

5. példa

6. példa

7. példa

8. példa

Tetőpala- és cserépraktár Vasgerenda- és téglaeladás

TITELI-HÁZÉPÍTŐ-IPAR

Kornai Sebestyén

12. példa

Id. Havasfalvi Zsigmond és neje
tiszteletteljesen
meghívják folyó
hó 25-én született
Herman fiuknak
31-én délután 3
órákor tartandó

בְּרִית מִיִּלָּה

ünnepélyes

Lakás: V., Lipót-körút 14. fsz. 13

13. példa

HARBEG TESTVÉREK SZAPPANGYÁRA

TÖRVÉNYESEN

2

H-H

BEJEGYZETT VÉDJEGY

GYÖB

14. példa

SZERPENTIN
TÁNC
ESTÉNKINT AZ
EZER
EGY
ÉJ
BARBAN

15. példa

1 KORONA

MAGYARORSZAG
TERÜLETI
ÉPESÉGET
VÉDO
L.I.G.A.

16. példa

GYÜMÖLCS **SZODY** KERTÉSZET

CEGLÉD

HUSVÉTI
VÁSÁR
KERTÉSZ
TÓDOR-
NÁL

BUDAPEST IV.
SZERVITA-TÉR **2**

18. példa

Heves Rózsika örömmel meghívja
Lévai Marcell urral 1920. évi
augusztus hó 23-án déli 12
órakor a győrujdárosi kis
plébánia templomában
tartandó esketési
ünnepélyére.

Lévai Marcell örömmel meghívja
Heves Rózsika urleánnyal 1920.
augusztus hó 23-án déli 12
órakor a győrujdárosi kis
plébánia templomában
tartandó esketési
ünnepélyére.

1920
Győr, VIII-23 Pécsi
Lakás: Győrujdáros, Széchenyi-utca 12

9. példa

KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZET
TELEFON JÓZSEF 29-33

K Ö N Y V
!
P L A K Á T
!
U J S Á G
!

BIRÓ
MIKLÓS

BUDAPEST IX, RADAY-UTCA 26

TELEFONSZÁM JÓZSEF 134-87

HELMEI ILONKA
MODISTIN

SZALONJA IV, VÁCI-UTCA 46

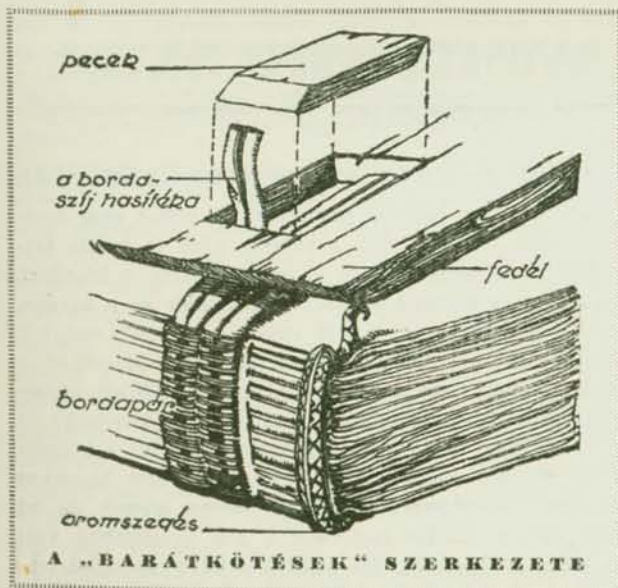
10. példa

bizonyult tehát ennél az a tényleg bevált, jóval egyszerűbb módszer, hogy a diptychát egy deszkalapra rászögezzék és a könyvtest lenehezítését a diptychával el látott deszkalappal oldják meg. Ez az eljárás egyuttal azzal az előnnyel is járt, hogy a fedeleknél a könyvtesthez való hozzáerősítését egyszerűbbé tette.

Tisztán gyakorlat dolga volt ezek után, hogy a mai könyvtárszerkezetnek ilyenképpen kialakult östípusaiból megszülessék az V. század kódexalakja. Sajnos, a röviden ismertett fejlődéstörténeti előzmények csak feltételeken alapulnak, mert — mint azt jeleztük — az ókeresztény kolostori élet világa teljesen rejtve van előttünk, a középkor elején virágzó kolostori könyvkötőműhelyekről nincsenek megbízható feljegyzéseink és főleg nagy veszteség számunkra, hogy a kevés számmal fennmaradt példányokról hiányzik az eredeti tábla, vagy a borítás. Szintén feltételezés ugyan, de igen valószínűnek látszik, hogy Olaszországban is, úgy, amint az Syriában, vagy Pergamonban volt szokásos, az egyszerűbb könyvtesteket bőrlapok közé ragasztották és a diptychás fafedél csak a tartalmilag, vagy más oknál fogva értéke sebb kéziratokat illette meg.

Az V. századtól kezdve azután már nem sok lényegesebb szerkezeti változást élt át a könyvtest. Technikai fejlődését csak az időnkint felvirágozó gazdasági élethullámok vetik előbbre, de azt sem olyan mértékben, hogy évenként, vagy akár évtizedenként jelentősebb átalakulásokról számolhatnánk be. Érdekes, hogy a szerkezeti probléma alapvető kérdéseinek megoldása után a könyvtörténeti fejlődés művészettörténeté válik, vagyis az V. századdal iparművészeti irányban folytatódik. A technikai momentumok csak annyiban hatnak ki a fejlődésre, amennyire azt a művészetnek s az iparnak természetes tárgyi kapcsolata magától érthetővé teszi.

Mai könyveink közvetlen őseit tehát az V. századot

követő időkben keletkezett, u. n. barát kötésekben kell megtalálnunk. A „barátkötés” elnevezés Marius Micheltől, a XIX. század egyik legkiválóbb könyvkötőművésztől származik, akik ezeket a korai keresztény kötések „relire monastique”-oknak (németül: Mönchsband)

nevezi. A legrégebb barát kötéseknel a könyvtestet pergamentborítékba kötötték, olyanba, melynek három szögű borítékklapját, úgy, ahogyan az a mai aprópénz-erszényeknél szokás, az elején áthajtották és a hozzájuk varrt bőrszalagokkal a könyvtestet összekötötték. (Ilyen kötések nemcsak a középkor elején, hanem egyes helyeken, mint pl. nálunk Bártián, még a XV. században is készültek.) A későbbieket fatáblák közé foglalták.

A fatáblás kódexek fűzési módja évszázadokon át ugyanaz maradt, s így minden csodálatunkat megérdemli ez a homályba vesztett kor, mely a maga nemében olyan tökéletes technikai rendszert teremtett meg, amelyet még a mindent reorganizáló reneszánsz-kultúra sem tudott jobban felcserélni. A fatáblás ókeresztény kódexeket kettős bordákra fűzték. Bordácul többnyire erős disznóbőrből vágott és közepén, a hát szélességében felhasított szíjakat használtak. A bordaszíjak mindkét oldalon két és fél ujjnyival voltak hosszabbak a hátszélességnél; a szíjaknak ép végeit a fedéltáblákba furt lyukakon áthúzták, a táblák külső felületén kivágtott üregekben elhelyezték és kiálló végüket az üregbe pontosan beleillő fapecékkel megerősítették. Ugyanígy készítették és szögezték bele a táblába a vékony szíjak átvarrásával készült oromszegéseket is. A fedéltáblák vastagabb, simára gyalult keményfadeszkák voltak, amelyeket pontosan akkorákra szabtak, hogy a könyvtestet éppen elföldjék. Az ilyen kötéseknek bőrborítása kezdetben díszítetlen volt és a kivételek közé tartoztak azok, amelyeken a dísz egyszerű rézgombok, kapcsok és a könyvtest összekötésére szolgáló bőrszalagok képviselték.

A bőrkötésű kódexek és egyéb, bőrtáblák közé foglalt kéziratok azonban elenyészően csekély részét teszik a román kori könyvkötőipar fennmaradt emlékeinek, java részük fémtáblás, vagy elefántcsontdomborműves díszkötés. És ebből nem az következik, mintha a XIII. századig a bőrtáblás, vagy egyszerűbb kötések talán kisebb számmal készültek volna, de — amint az könnyen érthető — az értéke sebb és tartósabb anyagokba kötött könyveket egyrészt éppen értékük tette megőrzésre méltókká, másrészt pedig maga a bekötési anyag tartóssága volt az, mely ellenállt az idők viszontagságainak. Ámbár ilyen kötésű könyveket a IV., V. és VI. századból egyet sem ismerünk olyat, mely eredeti kötésében maradt volna meg (a monza evangellarium a legrégebb emléküink, a Kr. u. VII. századból való), mégis azt, hogy az egyház milyen pazarló igényűséget fejtett ki a reprezentatív kötések bekötése körül, nemcsak egykori feljegyzésekből tudjuk, hanem joggal következtetjük a későbbi századok egyházi díszkötésel alapján, melyekhez minden valószínűség szerint a középkor elejéről való könyveket vették mintául. Tekintetbe kell vennünk azonban azt is, hogy a bőrbe, vagy szövetbe kötött könyvek, kevés kivétellel, mind elpusztultak s így a középkor elejéről fennmaradt kötések, mivel túlnyomó részük művészi díszítés, koruk művészetéről nem nyújthatnak — mint ahogyan nem is nyújtanak — pontos képet.

A könyvkötés történetének további része, egy-két jelentéktelen megszakítással, a XIX. századig, az iparművészet történetébe olvad bele és mint ilyen, volta képen nem egyéb, mint a könyvfedél művészettörténete. Ennek történetét lapunk további számaiban fogjuk behatóbban tárgyalni.

JASCHIK ÁLMOS

A Z EMBERISÉG már ősidőkben megalkotta az esztétikai szép szabályait. Környezetét, használati és fényűzési cikkeket mindenkor az akkori idők szokásai, díszítő motívumainak, stíljének felhasználásával készítette el. Minden ipar, minden művészet igyekezett ez uralkodó stílt termékeiben meghonosítani. Így a könyvnyomtatás is.

SZEDÉSTECHNIKA

A MESTERSZEDÉS TECHNIKÁJÁNAK FEJLŐDÉSÉRE

vetett visszapillantást egy előadás keretében a leipzig Typographische Gesellschaft érdemes elnöke, H. Schwarz. Az előadást az utóbbi 30 esztendő mintaszerű akadémiai összeállításból összeállított gyűjteményből alkotott kiállítás illusztrálta, amely anyag bizonyosságául szolgált annak, hogy a blokkszedés napjainkban túlhaladott álláspont és hogy ennek helyét a 80-as években felállított címszedési szabályok (Dreizeitenfall) foglalták el. Ez magában is azt jelenti, hogy visszatérünk ahhoz, ami régebbi nyomtatványokból leszűrődött. Emellett a jelenség mellett feltűnik, hogy találkozunk szedésékviteli módzatokkal, — amit egyes szaklapok is kultiválnak, — amelyek hajlított vonalak, hajlított sorok és egyéb „nem tipografiai“ módzatok alkalmazásával a szabad irányból veszik eszméiket, ezekkel mutatva be az új irányzatról alkotott felfogásukat. Ezek a jelenségek — előadó szerint — nem örvendetek, amennyiben annak bizonyossággal, hogy a szedők zavarban vannak új formák alkotása tekintetében s minthogy ezt betűvel magával elérni nem tudják, más eszközökhöz nyúlnak. Míg a sima szedés különösebb technikai készséget nem igényel, annál szükségesebb ez a második helyen említett szedésépváltoztatásoknál. A régebbi időkben származó kiállított nyomtatványok alkotói rutinizott tervezők és merész technikájú szedők voltak, miből folyólag felmerül a kérdés, hogy a szedők mai kiképzése mellett alkalmasak-e ezen nehezebb szedésmódzatok előállítására? Ugy gondolja előadó, hogy e kérdésre nem-mel kell felelnünk, amennyiben az utóbbi két évtizedben a legegyszerűbb szedéstechnika volt használatos, gyakran a vázlatkészítés és alapnyomatmetszés teljes mellőzésével. Kívánatos volna, hogy az anyag négyeszszerű voltánál fogva az alkalmazási technika ennek megiejező maradjon, annál

is inkább, mert a mai magas órabérek mellett a komplikált szedésmódok előállításához szükséges idő alig hárítható a rendelőre. — Amint a fenti előadásból megállapítható, a régi irány követői Németországban sem könnyen hódolnak be a mindinkább tért hódító „új irány“-nak, de előbb-utóbb mégis csak leszűrődik a vitákból mindaz, ami jó és értékes a mai mesterszedési technikából.

KOPOTT ÉS EGYENLŐTLEN BETŰKÉPEK

az egyébként jó szedés hatását rontják. Gyakran találkozunk könyvekkel, amelyekben az alkalmazott számok és jelek (§, *, † stb.) rajzban eltérnek egymástól. Tudományos műveknél, amelyekben sok jegyzetszám fordul elő, ezek majdnem tompafinomtól félkövérig váltakoznak, majd olvashatatlanok, annyira kopottak, a melléjük szedett zárjelek pedig különböző jellegű betűfajokból vétetnek. Gyakorlati tapasztalat, hogy a betűöntődei öntőcéduja csak a normális viszonyokra alkalmas, mielőtt azonban a szokottnál több — mondjuk — zárjelre van szükségünk, első gondolatunk rendszerint az, hogy ilyeneket más szekrényből keressünk össze, ahelyett, hogy defekt-rendelésre gondolnánk. Az osztásnál aztán az így összehordott zárjelek össze-vissza kerülnek. Törtszámok közül azok (pl. ¹²³⁰), amelyekből a gyakran előforduló törtek szedetnek, kopottabbak s ha ezek mellé kevésbé használt szám kerül, kiesnek a szedésékből. Osztásnál a használt törtszám fölül kerül s ha újból szedünk, ismét csak a fölül fekvő szám kerül kezünkbe, éppen ezért jobb munkánál ügyelnünk kellene arra, hogy a jegyzetszámok részére már a kevésbé kopott, alul fekvő számokat szedjük fel. Rendszerető szedő nem keveri össze a különböző rajzu jeleket sem, hanem ha ezek alkalmazása elkerülhetetlen, lehetőleg hasonló jeleket szed fel egymásután, hogy az eltérés ne legyen nagyon szembetűnő.

NYOMTATÁSTECHNIKA

A HADI FEKETE FESTÉK MEGJAVÍTÁSA

Szakmánknál jelenleg semmiféle anyagnak nem érezzük jobban hiányát, mint a háboru előtti jó fekete festéknek. Hogy miért volt az jó és miért rossz a jelenlegi, talán nem is annyira fontos, mint inkább az a kérdés, hogyan javítsuk meg a mai rosszat, legalább annyira, hogy a kisebb terjedelmű jobb munkákat a háboru előttiekhez képest csak megközelítőleg is ki tudjuk nyomtatni. Ebből a szempontból két receptet ajánlhatunk: az egyik az, hogy könyvnyomdai fekete festéket a könyvkötők részére készült fekete festékekkel egy bizonyos arányban összekeverünk. Hogy milyen legyen ez az arány, azt a kétféle festéknek a mai értelemben vett minősége szabja meg. Ha például a könyvnyomdai festék a mai értelemben vett jobb festék és a másik — a könyvkötő festék — pedig megközelíti a háboru előtti minőséget, akkor veszünk öt rész könyvnyomdai fekete festéket és egy rész könyvkötő-festéket és a kettőt jól összekeverjük. Ez a festék inkább tégelyes sajtóra alkalmas és az eredmény, ha nem is teljes, de löktetlenül kielégítő úgy fény, valamint mélység tekintetében.

21. példa Kun Mihály „Rajzhatár szedések“ című cikkében

tetésben. A hadifesték megjavításának másik módja az, ha egy kiló fekete festékbe 5—10 deka olvasztott fekete viaszkot teszünk és a kettőt jól összetörjük. Ez a festék gyorsajtóra alkalmasabb és az eredmény szintén kielégítő, különösen, ha a kettőhöz egy pár csöpp lénykencét adhatunk.

L. A.

ALAPNYOMATOK

nyomatásakor nem törekedhetünk minden esetben arra, hogy azoknak felülete egyenletesen síma legyen. Vannak munkák, mint például könyvbélések, továbbá könyvtáblák borításához használt papírok, esetleg oklevelek, amelyeknél arra kell törekedniük, hogy az alapnyomat gyöngyözött felületű legyen. Természetesen nem szabad ezt a gyöngyözést olyannak képzelnünk, mint amilyen a festék helytelen keverésének eredménye szokott lenni. Ez esetben a festéket szintelen mattafinál keverjük, ennek hiányában áttetsző fehérrel, amihez egy kevés vazelint is adunk és az egyengetést úgy végezzük, hogy a legkisebb nyomáserősséggel, de annál több festékkel nyomhassunk. Ezáltal a festék nem nyomódik széjjel és a papír struktúrája is sértetlen marad, a papír a formáról szépen leválk, minek következtében a nyomtatvány megszáradása után olyan jelleget kap, mintha az egész ecsettel lenne felhordva, mert azon világosabb és sötétebb árnyalatok keletkeznek. Ugyanigy járunk el abban az esetben is, ha több színt kell egymásra nyomtatni.

L. A.

MŰVÉSZET

KÖRÖSFŐI-KRIESCH ALADÁR

Minden veszteség, amely a művészetet éri, közvetve vesztesége a magyar kulturának s így a grafikai iparnak is. De Kriesch Aladár halála közvetlenül is mély fájdalommal tölthet el bennünket: hisz művésze hatalmas lehetősége volt egész modern grafikánknak. Nagyonal, hatalmas eszméitől és átszellemültségtől fűtött dekoratív kifejezőereje megérezte hatását nemcsak környezetén és tanítványain, akik gödöllői iskolájához szegődtek, hanem általában mindazon grafikusainkon, akik szeretik az elmélyülést és a miszticizmust. Nemcsak külsőségekben állott közel Morrishoz, a középkor-utánzó angol könyvillusztrátorhoz, hanem egyenesen eszméinek is hitvallója volt, de persze modernebb formában, a gépet és a modern sokszorosító-technikát akarta ő a művészet szolgálatában látni. Egy gyönyörű kötetére emlékszünk, amelyben költeményeket illusztrált, oly finom és hangulatos színezéssel, amilyeneket régi norvég szőnyegekben s régi angol üvegfestményeken látni. Talán utolsó klasszikusa volt a nagyszabású, az ünnepélyes grafikának, aki ünnepnek érzi a percet, melyben a ceruzát, vagy ecsetet a papírhoz teszi és a legkisebb papírszeletre is az örökévalóság számára gondol el valamit.

A BALATON

a magyar tenger. Így olvassuk, halljuk és látjuk az újságokban naponta és ezerszer felsóhajtunk, — ah, ha idegenek is tudomást vennének erről! A mi csodálatos kincsünk valóságos hamupipőke, nem jönnek a külföldi

nagyitókés hercegek, akik szomorú magányosságából megválták, szép ruhákba öltöztették, a világnak megmutogassák. De nem gondoltak-e még rá odafele, ahol a fürdőügyeket és az idegenforgalmat intézik, hogy ennek a csodálatos fürdővilágnak természetes közvetítőkre volna szüksége: sok és jó reklámra. Vagy mi mondjuk-e meg, hogy a jó plakáttól az utíkalauzig, az olcsó és szép képes levelezőlapoktól a szállodai börönd-céduláig százféle útja-módja van a fürdőreklámnak. És hogy egy olyan erkölcsi és gazdasági érdektársulásnak, mint a Balaton Szövetség, valóságos kulturát kellene üznie a modern grafika eszközeiből: művészeket foglalkoztatni, olcsó, népszerű illusztrált füzeteket kiadni, kiállításokat rendezni és minden várócsarnokot s vasúti fiútkét tájképekkel teleagatni. Sok százéves hanyagságot nem lehet egyszerre jóvátenni, az igaz, de egy újabb ezerévre szóló berendező s újjáépítő munkát el kell már kezdeni: nemcsak tudni, hanem látni is akarjuk már, hogy a világ egyik legszebb, legjobb, leglátogatottabb fürdője a Balaton.

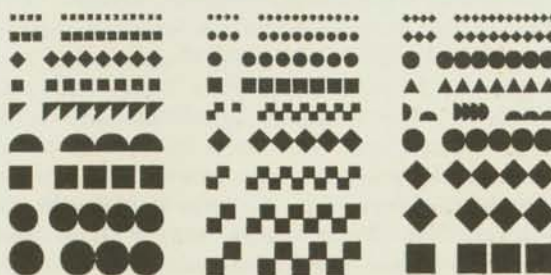
ÚJ BETŰK ÚJ DISZK

„TERRAZZO“

Az Első Magyar Betűöntőde Rt. fentl. megnevezés alatt hozta piacra ezidei első ujdonságát. A „Terrazzo“ díszítménysorozat figurált e sorok között is bemutatjuk. Leszögezhetjük egyben azt is, hogy ez alkalommal csak annyiban lehet szó ujdonságról, amennyiben betűöntődénk most hoz piacra első ízben ily körzetsorozatot, amelyhez hasonló, sőt azzal egyező figurájú anyagot más öntődék már tiz, sőt ennél is több esztendővel ezelőtt már forgalomba hoztak. A „Terrazzo“ figurái régi, bevált és praktikus felhasználható körzetsorok, melyeknek nagy előnye az egyszerűség és sokoldalú használhatóság, ami ma — amikor az akszidenszedésben a legegyszerűbb és gyorsan szedhető kompozíciókról lehet csak szó — felbecsülhetetlen tulajdonság. — Nem mulaszthatjuk el ez alkalommal annak felemlyését, hogy a betűöntődének ezen új anyagot bemutató négyoldalas mintalapja csin és ötletesség dolgában lényegesen és előnyösen tér el eddigi mintalapjaitól. A mintalap példái ötletesek és részben az újabb szedéstechnikák irányának hatása alatt tervezettek.

TERRAZZO

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT.

Csupán az első oldalt tartjuk tulegyhangunak. Ezt igazán irapánsabb kompozícióban szeretnénk volna látni. Még egy megjegyzésünk van a mintalapra. Megszoktuk a külföldi mintalapoktól és célszerűnek is tartjuk, ha ily betűöntődel reklámszerű nyomtatványon — amennyiben annak szövege több betűfajtaból van szedve — az egyes példáknál felhasználják betűfajta megnevezését is feltüntetik. Ez nemcsak a betűöntőde előnye, de hasznára válik a nyomdatulajdonosnak és szedőnek is, akik ezeket a mintalapokat elég sűrűn kezükbe veszik.

IRODALOM

ROVATVEZETŐ: BENEDEK MARCELL

RÉVAY: IRÓK, KÖNYVEK, KIADÓK (EGY MAGYAR KÖNYVKIADÓ EMLÉKIRATAI. KÉT KÖTET, RÉVAY-KIADÁS)

Keveset mondok azzal, hogy úgy olvastam végig ezt a két hatalmas kötetet, mint valami regényt. Akinek ugyyszólván mestersége, hogy minden héten egy-két regényt olvasson el, annak szájából kétértelműen hangzik ez a dicséret. Inkább úgy kellene megfogalmaznom a dolgot, hogy diákkoromban sem faltam nagyobb lelkesedéssel a regényeket, mint most ezt a könyvet. Érdekelt mint író, mint irodalomtörténész, mint magyar — és egészen egyszerűen, mint embert. Vagyis: már a tárgyával sokkal több oldalról kapaszkodott a lelkembe, mint egy kitalált hősről szóló történet. Sokan vannak, — a világirodalom legkitünőbb neveit sorakoztathatnám itt fel — akik általában szívesebben olvasnak memoárt, mint regényt. És ugyancsak sok hírneves író említhetnék, akinek regényei már elfakultak és memoárjai máig is elevenen élnek. Révay emlékiratai egy lényeges pontban különböznek ezektől a híres memoároktól — és nem hátrányukra. Azoknak szerzői tulságosan az események középpontjába állítják magukat. Ha Chateaubriand „Sironi emlékiratait“ olvassa az ember, azt hiheti, hogy a diplomata-költő egy időben ujján forgatta egész Európát. Révay keveset beszél a maga személyéről, ellenben a magyar könyvkiadás félszázados története, irodalmunk kiemelkedő alakjainak intim és egyben mégis nagyvonalú jellemrajza, kulturális életünk küzdelmes fejlődése, nagy tervek, remények, sikerek és bukások plasztikusan és elevenen jelennek meg a tolla hegyén. E hatalmas környezetrajzból nem az ő személye, hanem egy furcsa, félig lelkes, félig elvont valami emelkedik ki központi hős gyanánt: a Vállalat. Ami igazán irodalmi művé teszi Révay emlékiratait, az éppen ennek az elvont hősnak, e vállalatnak, egy lassan kifejlődő nagyüzemnek lélekkel — az ugynevezett kiadói lélekkel — való eltöltése. Bármilyen legyen is valakinek szociális állásfoglalása egy tökéletes nagyüzemmel szemben (sőt azt hiszem, az egyoldalú kapitalisztikus felfogás hívének legelső sorban), egy ilyen üzem minden lelki és erkölcsi kérdéstől függetlenül jelenik meg a szemé előtt. Hivatása az, hogy gyarapodjék, növekedjék minden törvényes uton és verje le gyöngébb versenytársait. Nos, Révay egész könyve lyrail hangu tiltakozás; folytonos bemutatása azoknak az erkölcsi szempontoknak, irodalmi izlés, hazafiság és emberi rokonérzés-szülte motívumoknak, melyek lélekkel töltenek

el egy ilyen vállalkozást. A tökéletes nagyüzemnek ideális-patriarchális alapon való leírása ez. Jóllesik végigkísérnünk pályáján valakit, aki a modern gazdasági élet harcában ilyen felfogás mellett is győzedelmeskedni tudott. Kétségtelenül szubjektív és elfogult, mikor általánosságban a maga ideáljai szerint rajzolja meg a „kiadói lelket“. Ezt az elfogultságot, ezt a túlzást érthetővé teszi az, hogy ugyancsak egyoldalú, túlzott és igazságtalanul általánosító vádak ellen kell védekeznie. És értékesíti az, hogy élénk állítja egy el nem ért ideál képét, megmutatván pályatársainak, hogy merre törekedjenek. Éppen ez a megalkuvást nem tűrő idealizmus adja meg elsősorban az írói alkotás jellegét ennek a könyvnek. Írói munka azonban a megírása maga is. Révay stílusának is sok része van abban, hogy sokszorosan érdekes tárgyú könyvét regény módjára lehet felfalni. Egyetlen hibája talán az, hogy maga nem bízik eléggé kifejezéseinek pregnáns voltában és néha két-három rokonértelmű kifejezést sorol egymásután, mikor akármelyik egyedül is elég volna. De egyébként: magyaros, eleven, plasztikus. Alkalmazkodik a tárgyhöz, tud nyugodtan elbeszélni, őszinte páthosza lendülni és csöndesen humorossá vagy satirikussá válni. A Mikszáthról írt fejezetben annyira magával ragadja a hősével való foglalkozás, hogy a fejezet végén mintha Mikszáth hangját hallanók. Az írói nagyságukba beleszédülő tankönyvgyáros pedagógusok jellemzése Dickenst juttatja eszébe az embernek. És minduntalan sajnálni kell, hogy egyik-másik jószemű jellemzése közben kénytelen megállni, élő emberekre és különböző érzékenységekre való tekintettel. Így is: természeteszerű hiányaival és megbocsátható elfogultságaival, ez a könyv az utolsó fél-század Magyarországnak egyik legértékesebb írói életrajza. Kívánnunk kell, hogy az az ideális gondolkodás, a könyvért és a kulturális haladásért való lelkesedés, amely belőle árad, általánossá váljék. Igaza van Révaynak abban, hogy a kultúrának kell elvégeznie a második honfoglalást. Ezért nem szabad a könyvkiadásnak soha lélektelen üzletté válnia.

„AURORA“

A latin mitológiában Aurora, a görögben Eos a neve annak a ragyogó, bájos, rózsás ujjú, rózsaszínű színnel ékesített fiatal leánynak, aki a hajnal pirkadását személyesítette meg. A Napistent megelőzve, hajad égi pályáján időtlen idők óta, az idők végtelenségéig. Nincs nap, hogy eszébe ne jutna az emberiségnek. Mert ha a derengő hajnal harmata úgy keletkezett is, hogy korán elhunyt Memnon fia fölött hullatja könnyeit, ez a harmat mégis a tisztaságot és maga Aurora a kelő napot, a világosságot, a jövőt jelenti.

Ezt jelentette a magyar kultúra történetében alig egy évszázad előtt is. Amikor a mindenható Metternich herceg a szent szövetség leple alatt a nemzeti gondolat és a haladás minden megnyilatkozásának gáncsot vetett, 1821 november 22-én adta ki Kisfaludy Károly Aurora című, tizenkettedrétű kis almanachját. Megszóltak e rézmetszetekkel díszített zsebkönyv lapjain azon idők összes értékes magyar elméi, a szerkesztőn kívül Vörösmarty, Kazinczy, Berzsenyi, Helmeccy, Zádor és belőlük és társaikból kialakult csakhamar az Aurorakör. A 48-as idők nagy nemzeti és szociális átalakulásának előkészítésében nagy szerepe volt ennek a körnek.

Száz esztendő sem telt el és Magyarország még az 1820-as években is szomorubb órák gyötrelmeit szenvedte át. S a teljes káosz a fogalomzavarok vésszes forgatagában újra megjelent a magyar könyvpiac színterén a rózsaujjú hajnal, Aurora, ezuttal havi folyóirat alakjában. A folyóirat főszerkesztője dr. Giesswein Sándor, akinek neve évtizedek óta összeforrott a tudomány, a haladás és az emberiség eszméivel. Amellett, hogy egyik díszje a magyar katolikus kiértesítő, díszje az egész magyar közéletnek is. Egész lényével a felvilágosult vallásosság magasos pilléreire támaszkodva, egyik kezében az elmélyedő tudás tollát tartja, másikban pedig a haladás fátylóját lobogtatja.

Tartalmas folyóirata minden aktuális kérdést a leg-hivatottabb írók, tudósok és publicisták elméjével világít meg. A társadalmi politika, nevelésügy, szociálpolitika, vallási élet, nőkérdés, nemzetközi élet, egészségügy, természettudomány, irodalom, művészet és közgazdaság minden fontos eredményéről alapos tanulmányok tájékoztatják az olvasót. Melegén ajánljuk mindenkinnek figyelmébe, akit a jövő nagy kérdései érdekelnek. (Szerkesztőség: IX., Ráday-utca 37.) L. K.

FELJEGYZÉSEK

SZAKKÉPZÉS ÉS ISKOLAREFORM

Komoly helyről értesülünk, hogy a képzőművészeti oktatás élére kinevezett kormánybiztos, Lyka Károly azzal a tervvel is foglalkozik, hogy a Képzőművészeti Főiskolába, mint ahogy valamikor volt, beleolvassza az Iparművészeti iskolát. Ez pedig azt jelentené, hogy a grafikai szaknak mostani különállása is megszűnne s ezzel talán egy kényszerű összeolvadás lehetővé tenné a már rég óhajtott külön sokszorosítóipari szakiskola létesítését. Hiszen a közoktatás reformtervvel közt amugyis ott szerepelnek az új szakiskolák létesítésére vonatkozó óhajok. S egy ilyen nyomdászati szakiskola bizonyára nagyon fontos volna, amennyiben nagy művészeti neklubzudások helyett a sokszorosító és könyvnyomóipar munkásainak szakmabeli továbbképzését szolgálná. Gondoljunk csak arra: mi volt még pár évvel ezelőtt jószág, szépség, olcsóság dolgában a magyar könyv s arra is, hogy mi lesz pár év múlva, mikor talán semmi sem lesz annyira kapós a tőlünk most elszakított országrészek területén, mint a magyar könyv.

BIBLIOPIL-TÁRSASÁG

Mint a külföld nagyvárosaiban, úgy minálunk is a szép könyvek barátai egyesületté akarnak tömörülni, amelyben nemcsak könyvgyűjtésre tartozó dolgokat beszélnek meg, hanem finom kiadványokkal is szolgálnak a hazai grafikai műipar fejlődését. Ennél szöb és okosabb programja alig van az alakulófélben levő egyesületnek, mely ily módon valóságos nevelő hatással lehet a könyvek fogyasztóira, de magukra a szép könyvek termelőire is. A legjobb értelemben vett művész munkája ugyanis iskolapéldája a mesterségbeli tudnivalóknak. S ami valamikor a középkorban a barát kezemunkájával készült codex volt, az manapság a gazdag gyűjtők könyvespolca számára készült ama-

törmunka. Nemcsak a kiváltságos élvező öröme, de öröme azoknak a munkásoknak is, akiknek buzgósága, szeretete létrehozta s öröme azoknak a szakértőknek is, akik belőle tanulják meg a szakmabeli izlésnek egyik-másik mesterfogását. A bibliofil-társaság megalakulásától tehát a könyvnyomtató-műiparnak lassu és biztos fejlődését reméljük.

A FÖNÖKEGYESÜLET

folyó évi július hó 12-én tartotta meg jublárius 25. évi közgyűlését, illetőleg a 24. és 25-iket együttesen, amennyiben a kommun ideje alatt az egyesület feloszlattatása miatt a 24. évi közgyűlés megtartható nem volt. A szokatlanul nagy számmal látogatott közgyűlésen — a zárszámadás, költségvetés és választások elintézésén kívül — Péter Jenő társelnök mélytartalmu elnöki megnyitóban ismertette az egyesület tevékenységét, amelyben első helyen emelte ki a mintegy huszéves zavartalan munkát a szakmában a kollektív szerződés következményeként, majd hosszabban foglalkozott az ugynevezett papírkereskedői küzdelemmel, végül pedig azt a felettel terhes és fontos munkát ismertette, melyet az egyesület a háboru kitérőse óta teljesített: fémakció, anyagbeszerzés, különböző segélyezési akciók stb. Megemlékezett az egyesületi életben tevékenységet kifejtett halottakról: örményesi Hirsch Lipót, Kertész József, Krausz Soma stb. — A közgyűlést társasvacsera követte, amelyen a nagyszámu jelenvoltak dacára a hangulat nem volt emelkedett.

„NYOMDA- ÉS ROKONIPAR“

cimen a Budapesti Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesületének több tagja a közeli napokban félhavas-ként megjelenő szaklapot ad ki, amely a Főnökegyesülettől független orgánus, de azért a szakma gazdasági és egyéb ügyeinek tárgyalása mellett a Főnökegyesület hivatalos dolgainak is nyit rovatot. A kiadók harcos lapot kívánnak, amelyben kiméletlenül feltárják mindazt, ami a szakma érdekében orvoslásra szorul. A lap szerkesztéseért Székely Artur nyomdatulajdonos felelős.

A FÖVÁROS ÉS A VIDÉK

Mostanában gyakran helyezik szembe ezt a kettőt, mint a magyar kultúrának két különböző, sőt némileg ellentétes sarkkövét. Ha a politikában és a világnézetek harcaiban e szembeállítás jogosult is, nem mondhatjuk ezt a műveltség egész területére, s nem mondhatjuk e szembeállítást jogosnak grafikai iparunk izlésfejlődése szempontjából sem. A fővárost és a vidéket itt már rég nem választja el akkora úr, mint ahogy általában hiszik, mert hiszen az utolsó évek legizlésebb könyvkiadványai jórészt vidéki nyomtatóműhelyekből kerültek az amatőrök asztalaira. Gondoljunk csak oly kis alföldi városokakra, mint Gyoma, Békéscsaba, oly finomizlésű kiállításokra, mint a pár évvel ezelőtti soproni szak-köré volt s megállapíthatjuk, hogy a vidék kicsinyes viszonyai, nyomasztó technikai elmaradottságai között a magyar könyvnyomdászati ma épen olyan hősies harcot vív a közömbösséggel, mint valamikor a protestantizmus idején. S ezért ama fájdalmas veszteség ellenére is, amely a békeszerződés sérelmei következtében reánk szakad, nem veszíthetjük el hitünket a magyar grafikai ipar jövője iránt. Az angol és német ipartörténet

tanulságai itt is érvényesülni fognak s a legterméke-nyebb, legizlésebb nyomdák vidéken fognak felvirágozni, mert ez nemcsak sokféle gazdasági okból jogosult így, hanem a vidék nyugodtabb érverése, higgadtabb és tisztább levegője is alkalmasabbá teszi a munkást és a tervezőt az elmélyült munkára, mint a rohanó s ideges fővárost. S akkor könnyen tanulni lehetünk annak a művelődéstörténetileg egyáltalán nem szokatlan jelenségnek, hogy a nyomtatás decentralizálása az irodalomnak s a művészi kultúrának vidéki fókuszait is létre fogja hozni, a jó és szép könyv megteremtí a maga irodalmi köreit s olvasóközönségét, mint ahogy a vasút teremt állomásokat, városokat és polgárközösségeket.

NYOMDAI FELSZERELÉSEK ÁRAINAK EMELKEDÉSE ÖT ÉV ÓTA

Áremelkedésekről igen érdekes adatokat közölt a közelmúltban egyik német laptársunk. Az adatok egyrészét alább leközzöljük:

	1914-ben m á r k a	1920-ban m á r k a
16 oldalas körforgógép	25.000.—	200.000.—
13-as gyorsajtó	7.500.—	60.000.—
Tégelyes sajtó	2.000.—	15.000.—
Hengeranyag 1 kg.	3.—	46.—
Ujságfesték 1 kg.	—,40	11.—
Akszidensfesték 1 kg.	1,60	28.—
Szines festékek, átlagban	7,50	90.—
Gépolaj 1 kg.	1.—	20.—
Kenyérbetű, petit, 1 kg.	3,30	46,50
Cimbetű, petit, 1 kg.	7,50	48,10
Disztó anyag 1 kg.	8.—	54.—
Térzők, ürptőlók, 1 kg.	1,60	38.—
Szedőállvány 12 kis és 12 nagy szekrényel	32.—	608.—
Kis betűszekrény 1 db	5,50	104,50
Nyomópapír 1 kg	—,35	9,50
Ujságpapír 1 kg	—,21	4,10
Írásra alkalmas papír 1 kg	—,60	16.—
Klisék, galvánók □ cm	—,01½	—,18

Az áremelkedés, amint látható, egyes tételeknél 600—3000%-ot tesz ki, de természetesen csak németek részére, mert ha az egyes felszerelési tárgyakat magyar koronákban kellene fizetni, úgy az áremelkedés sokkal nagyobb. Így pl. a körforgógép ára a fentiek szerint 700%-kal emelkedett, ha azonban a 25.000 márkát békeidőbeli értékben, a 200.000 márkát pedig mai értékben vesszük, úgy az áremelkedés részünkre kb. 2500%-ot jelent. Az árak csökkenésére egyébként semmi, de semmi kilátás sincs. Ez abból is következtethető, hogy laptársunk szerint a betűöntődel termékek árai még mindig nem csökkennek, holott az ólom ára a felére s egyéb a betűfémhez szükséges fémanyagok ára is lényegesen leszállt.

WATZULIK ALBIN MÁRIA,

a jelesen ismert siketnéma magyar mesterszedő, az altenburgi Prier-féle udvari nyomda mesterszedője levelet intézett hozzánk, amelyben tudatja, hogy évtizedes fáradozással összehordott grafikai gyűjteményét el kívánja adni, „hogy — mint írja — nyugodalomban töltenő éveimet anyagi gondok ne zavarják“. Gyűjteményét, mely 3223 könyvből, füzetből stb., valamint 80.341 egyes laphól áll, különböző helyeken ajánlotta

megvételre, legjobban szeretné azonban, ha a szakértők szerint szakmafejlődési szempontból nagyrértékű gyűjtemény szülő hazájába kerülne. Sajnos azonban, hogy a jelenlegi viszonyok mellett erre gondolni sem lehet, mert hiszen közintézményeink nincsenek abban a helyzetben, hogy a kért 50.000 márkát — a mai valutáris viszonyok mellett mintegy negyedmillió korona — a gyűjteményért megadják. Amikor a gyűjtemény árát még nem ismertük, az volt első gondolatunk, hogy a szükséges 30—50.000 koronát közadakozás útján lehetne összehozni s mint Watzulik kívánja, a gyűjteményt a jövőben létesítendő szakiskolának felajánlani, miután azonban a kért vételár a magyar viszonyokhoz mérten elérhetetlen, a szép eszméről le kell mondanunk.

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

az egyetlen magyar gyorsajtógyárunk külföldi érdekeltség bevonásával részvénytársaságá alakult át. Előzőleg az a hír volt elterjedve, hogy a céget bécsi vaskereskedői érdekeltség vette meg és hogy mint gépgyár a cég megszűnik. Ezzel szemben áll az a tény, hogy nevezett gépgyárunk legalább is ugyanolyan mértékben kíván nyomdai gépek előállításával foglalkozni, mint eddig.

A SZEGEDI DUGONICS-NYOMDA RT.

elhatározta felszámolás útján való feloszlását, ami szomorú bizonyossága a magyar nyomdaipar visszafejlődésének. A Dugonics-nyomda ugyanis a háboru előtt egyik legjobban foglalkoztatott vidéki nyomdánk volt, amelyben Szeged legtekintélyesebb napilapján kívül a vidéki átlagnál jobb nyomtatványok készültek.

PAPIRIPARI HIREK

A berlini „Papier-Zeitung“ egyik legutóbbi száma írja, hogy Budapesten 2 millió svéd korona alaptőkével „Észak-európai kereskedelmi részvénytársaság“ alakult, melynek felét svéd érdekeltség jegyezte. A társaság célja butor és ételmiszer ellenében Svédországból Magyarországra papírt szállítani. — Az Első magyar Papiripar r.-t., mely alaptőkéjét 10 millió koronáról 15 millió koronára emelte fel, nyersanyagbeszerzésének fokozhatása érdekében külföldi üzletkörökkel érintkezésbe lépett, amely üzletkörök a társaság vezetésében megfelelő képviselőket kapnak.

MÉRLEGEK

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulatnak 1918. és 1919-ik évi egyesített mérlege alapján 2.255.946 K a két esztendő nyeresége a 7½ millió K részvénytőke után. A társaság ingatlanai és gyári berendezései 8.338.340 K-val, a papir- és anyagkészlete 1.286.578 K-val, a munkában levő művek és nyomtatványok 653.903 K-val szerepelnek a mérlegben. — Az Est lapkiadó rt. 1918. és 1919-ik évi egyesített mérlege alapján 1.480.898 K veszteséget mutat ki 3 millió K részvénytőke után. A lapérték 300.000 K-val szerepel a mérlegben. — Az Ujság rt.-nak 1918. és 1919-ik évi egyesített mérlege 2.004.211 K veszteséget mutat ki 402.000 K részvénytőke mellett. A hírlapérték 700.000 K-val szerepel a mérlegben. — A Goldzieher Géza rt., melyet a Nezsideri papirgyártó rt. osztrák vállalat alapított 500.000 K részvénytőkével, az 1919-ik évi mér-

legét eredményszámja nélkül teszi közzé. E csonka közlés alapján a papirkereskedő-vállalatnak nyeresége 46.182 K volna. A társaság árukészletének értéke 719.713 K. — A Grafikai intézet és számlakönyvek gyára rt.-nak 1918. és 1919-ik évi egyesített mérlege 185.656 K nyereséget mutat ki 1½ millió K részvénytőke után. A társaság gyártelepe 557.074 K-val, árukészlete 404.562 K-val szerepel a mérlegben.

ÜZEMVEZETÉS

A MÉTERRENDSZER ÉS TIPOMETRIA ÁTSZÁMITÁSA

Művezetők, tördelők és akszidenszedők igen gyakran abba a helyzetbe kerülnek, hogy valamely métermértékben megadott hosszúságot tipometriai rendszerre, vagy viszont kell átszámítani. Ennek megkönnyítését célozták a szaküzletek által forgalomba hozott különböző beosztású mérőlécek és fémszalagok. Ma ezeknek beszerzése nagy nehézségbe ütközik, de egyébként is használatuk nehézkes és figyelmetlenség mellett könnyen tévedések esnek. Legcélzzerűbb, ha a gépies mérés helyett a szedő vagy tördelő az arányszámok ismeretében birtokában minden esetben átszámítja a megadott hosszúságot. Ily átszámításnál tudnunk kell, hogy egy nyolcadpetít = $\frac{3}{8}$ mm.-rel, egy negyedpetít = $\frac{3}{4}$ mm.-rel, egy negyedciceró = $1\frac{1}{8}$ mm.-rel és egy félpetít = $1\frac{1}{2}$ mm.-rel. Lapunk jelen számához egy átszámítási táblázatot mellékelünk, melylyel az ily átszámítások megkönnyítését, illetve ellenőrzését célozzuk.

LEVELESLÁDA

—r—s, SZOMBATHELY. A beküldött közleménye gyenge s nem közölhető. A téma sokkal érdekesebb és fontosabb, semhogy ily egyszerűen — néhány sorban — el lehetne intézni.

SZEGED. A februári számot illető kívánságának — sajnos — még nem tehetünk eleget. Ez a szám — amint azt meg is irtuk — teljesen elfogyott. Ama közlésünk, hogy visszavásároljuk, eddig nem hozta meg a kívánt eredményt, mert senkisésem akar tőle megválni.

F. M. SOPRON. Reméljük, hogy törekvését siker koronázza és lapunknak ebben az elszakításra ítelt városban számos állandó előfizetőt fog tudni szerezni. Az eddigi eredmény is dicséretes buzgalomra vall; vajha sokan lennének, akiket a szakmaszeretet a mai sivár viszonyok között ily szép tettekre készítenne.

1920. évi augusztus hó 16-án.

Kiadó Bíró Miklós. Felelős szerkesztő Wanko Vilmos. Főmunkatárs Gondos Ignác. Nyomtatja Bíró Miklós nyomdai műintézete, Budapest, IX., Ráday-utca 26.

A lap szövege Linotype sorszedőgépeken szedetett. A kliséket a Sokszorosító Ipar R.-T. szállította.

1000 KORONÁS PÁLYÁZATUNK
határideje 1920 október hó 1-én lejár.
A pályázati feltételek április havi számunk
58. oldalán közöltettek

VIDÉKRE IS

szállít nyomdai

PAPIROST

mindenféle minőségben

HAAS SÁNDOR

Budapest IX, Mátyás-utca
9. sz.

„AURORA“

HAVI
FOLYÓIRAT

Főszerkesztő: Giesswein Sándor

A jövő sorsdöntő fontosságú kérdéseket a leghívatottabb írók, tudósok és publicisták olláglítják meg a lap hasábjain.

Allandó rovatait Társadalmi politika, Nevelésügy, Nőkérdés, Szociálpolitika, Vallási élet, Irodalom,

Művészet, Egészségügy, Természettudomány, Közgazdaság.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST IX, RÁDAY-UTCA 37. I. EMELET

Telefonszám József 32-03

HORVÁT LAJOS
GRAFIKAI
SZAKÜZLETE
BUDAPEST VI, ARÉNA-UT 80

Szállít azonnal raktárról teljes
KÖNYVNYOMDAI,
KÖNYOMDAI,
KÖNYVKÖTÉSZETI,
DOBOZGYÁRI
berendezéseket és mindennemű
szerelvényeket

Gépek javítása szavatosság mellett

BUDAI ISTVÁN GRAFIKUS MŰTERME
*** KISPEST JÓSIKA-UTCA 12 ***

ALAPITVA 1904-BEN

**GROSZ
ÉS KALLÓS**

*grafikai szaküzlet,
papírgyári képviselet és raktár
valamint nyomdai, könyvkötészeti
és dobozgyári cikkek
gyári raktára*

1920 MÁJUS 1-TŐL

*helyiségeit
a Leykam-Josephstali papírgyár
lerakatának volt helyiségeibe*

V, NÁDOR-UTCA 29.

szám alá helyezte dt.

TELEFONSZÁM 49-31

TELEFON JÓZSEF 72-39

**GÉPJAVÍTÁSOKAT,
GÉPSZERELÉSEKET
ÉS AUTOGÉNHEGESZTÉST
SZAKSZERŰEN ÉS
PONTOSAN ESZKÖZÖL**

KLEIN ERNŐ

**GÉPMŰHELYE
BUDAPEST VII,
ISTVÁN-UT 4**

**ÁLLANDÓAN RAKTÁRON
TART TÖKÉLETESEN
JAVITOTT GÉPEKET**

**HASZNÁLT GÉPEKET
VESZ**

ELEKTROMÓTORJAVÍTÁST,

szerelemet és karbantartást gyorsan és szolidan végez

FRANK ÉS BERGER

Iroda és szerelőműhely: Budapest VIII, Bezerédy-utca 3

Telefonszám József 74-05

Gyár: Budapest X, Liget-utca 22